

**T.C.
HALIÇ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GRAFİK TASARIM ANASANAT DALI
GRAFİK TASARIM PROGRAMI**

**GRAFİK TASARIMCILAR,
YAZARLAR VE YAYINEVLERİ EKSENİNDE
TÜRKİYE'DE KİTAP KAPAĞI
TASARIMLARI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Pınar KAZMA**

**Danışmanı
Prof.Dr.Semih Şükrü OKTAY**

İstanbul – 2015

T.C.
HALIÇ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Grafik Tasarım Anabilim/Anasanat Dalı Grafik Tasarım Programı Tezli Yüksek Lisans öğrencisi
Pınar KAZMA tarafından hazırlanan “**Grafik Tasarımcılar, Yazarlar ve Yayınevleri Ekseninde
Türkiye’de Kitap Kapağı Tasarımları**” adlı bu çalışma jürimizce Yüksek Lisans Tezi olarak kabul
edilmiştir.

Sınav Tarihi : 18/06/2015

(Jüri Üyesinin Ünvanı, Adı, Soyadı ve Kurumu) :

İmzası :

Jüri Üyesi: Prof. Dr. S. Şükrü OKTAY

Danışman: Haliç Üniv. Grafik Tasarım ASD Öğr.Üyesi

.....
.....
.....

Jüri Üyesi: Yrd. Doç. Demet KARAPINAR

Haliç Üniv. Grafik Tasarım ASD Öğr.Üyesi

.....
.....

Jüri Üyesi: Yrd. Doç. Nuri SEZER

Gelişim Üniv. Grafik Tasarım ASD Öğr.Üyesi

.....
.....

Jüri Üyesi: (yedek)

.....

Jüri Üyesi: (yedek)

.....

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ŞEKİL LİSTESİ	III
ÖZET.....	V
SUMMARY.....	VI
1.GİRİŞ.....	1
2. TÜRKİYE’DE KİTAP YAYINCILIĞI	2
2.1. Osmanlı Devleti'nde Kitap Yayıncılığı.....	2
2.1.1. Cumhuriyetten Günümüze Kitap Kapağı.....	8
2.1.2. Bir kitap tasarımcısı olarak: Sait Maden	11
2.1.3. Türkiye'de Çağdaş Grafik Tasarım ve Kitap Kapakları	14
3. GRAFİK TASARIMCILAR, YAZARLAR VE YAYINEVLERİ EKSENİNDE TÜRKİYE’DE KİTAP KAPAĞI TASARIMLARI	16
3.1. Grafik Tasarımcılar ve Kitap Kapağı	16
3.1.1. Türkiye’deki Grafik Tasarımcılar Açısından Kitap Kapakları.....	17
3.2. Yazarlar ve Kitap Kapağı	23
3.2.1. Türkiye’deki Yazarlar Açısından Kitap Kapakları	24
3.3. Yayınevleri ve Kitap Kapağı	30
3.3.1. Türkiye’deki Yayınevleri Açısından Kitap Kapakları	31
4. GRAFİK TASARIMCILAR, YAZARLAR VE YAYINEVLERİ EKSENİNDE TÜRKİYE’DE KİTAP KAPAĞI TASARIMLARI ÜZERİNE RÖPORTAJLAR	42
4. 1. Hakkı Mısırlıoğlu	42
4. 2. Haluk Tuncay.....	46
4. 3. Uğurcan Ataoğlu.....	50
4. 4. Semih Sökmen.....	54
4. 5. Esra Özdoğan.....	59
4. 6. Birhan Keskin.....	62

5. SONUÇ.....	67
6. KAYNAKLAR.....	70
7. ÖZGEÇMİŞ.....	74

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa No.

Şekil 2.1:Saray nakkaşhanesini konu alan bir gravür	3
Şekil 2.2: Türkiye’de basılan ilk resimli kitap olan Tarih-i Hind-i Garibi’de yer alan bir illüstrasyon	4
Şekil 2.3: İbrahim Müteferrika. Cihannüma’da yer alan Dünya Haritası	5
Şekil 2.4: İhap Hulusi, Alfabe	7
Şekil 2.5: İhap Hulusi, 9.Hariciye Koğuşu	7
Şekil 2.6: Mengü Ertel, kitap kapakları	8
Şekil 2.7: Yurdaer Altıntaş, kitap kapakları	9
Şekil 2.8: Sait Maden	11
Şekil 2.9: Sait Maden, kitap kapakları	13
Şekil 2.10: Can Yayınları, kitap kapakları	15
Şekil 2.11: Remzi Kitabevi, Çilek Serisi	15
Şekil 3.1: Bülent Erkmen, kitap kapakları	17
Şekil 3.A2: Bülent Erkmen, kitap kapakları	18
Şekil 3.3: Mehmet Ulusel, kitap kapakları	20
Şekil 3.4: Esen Karol, kitap kapakları	22
Şekil 3.5: Pınar Kazma, Murathan Mungan düz yazı kitapları için kitap kapakları	24
Şekil 3.6: Pınar Kazma, Murathan Mungan şiir kitapları için kitap kapakları	25
Şekil 3.7: Ayrıntı Yayınevi, kitap kapakları	28
Şekil 3.8: Notos Yayınevi, kitap kapakları	31
Şekil 3.A8: Notos Yayınevi, kitap kapakları	32
Şekil 3.9: Everest Yayınevi, kitap kapakları	39
Şekil 3.10: Günışığı Yayınevi, kitap kapakları	40
Şekil 4.1: Hakkı Mısıroğlu, kitap kapakları	44
Şekil 4.A1: Hakkı Mısıroğlu, kitap kapakları	45
Şekil 4.2: Haluk Tuncay, kitap kapakları	48
Şekil 4.A2: Haluk Tuncay, kitap kapakları	49

Şekil 4.3: Uğurcan Ataoğlu, kitap kapakları	53
Şekil 4.4: Metis Yayınevi, kitap kapakları	58
Şekil 4.5: G Yayınevi, kitap kapakları	61
Şekil 4.6: İyi Şeyler Yayınevi, kitap kapakları	65
Şekil 4.7: Birhan Keskin'in şiir kitaplarının kapakları, Metis Yayınevi	66

GENEL BİLGİLER

Adı ve Soyadı : Pınar KAZMA
Anasanat Dalı : Grafik Tasarım
Programı : Grafik Tasarım
Tez Danışmanı : Prof. Dr. Semih Şükrü Oktay
Tez Türü ve Tarihi : Yüksek Lisans –2015

GRAFİK TASARIMCILAR, YAZARLAR VE YAYINEVLERİ EKSENİNDE TÜRKİYE’DE KİTAP KAPAĞI TASARIMLARI

ÖZET

Kitap, el yazması biçiminden, günümüz matbaa teknolojisi ile basılan haline kadar, duygu ve düşünceleri topluma ulaştırma işlevini etkin biçimde yerine getiren bir iletişim aracıdır. Kitap, nesne olan formuna ulaşıncaya kadar, yazar, grafik tasarımcı ve yayınevi arasında bir dizi süreçten geçer.

Kitap, yazarının bazen yazı, bazen şiir, bazen de fotoğraf kullanarak geniş kitlelere ulaştırmak istediği mesajlarını taşır. Bir başka deyişle; kitap, içeriği ve taşıdığı mesajla, yazarının tasarımıdır. Grafik Tasarımcının tasarımı üstlendiği kitabın kapağı ise; kitap nesnesinin ciltlenmiş sayfalarını bir arada tutan bir kılıf, aynı zamanda yazarının, yayınevinin hatta tasarımcısının mesajlarını taşıyan bir ambalajdır, yani kitabın yüzü olma işlevini yerine getirir. Yayınevleri, yazara ve okuyucuya sorumluluğu da dikkate alındığında, yazarın metninin editöryel hazırlığından, kitap piyasaya sunulana kadar her aşamasında, rol alırlar. Yayınevleri, tüm ticari kurumlarda olduğu gibi kitabın kapağını ürün ambalajı olarak değerlendirebilmeli, hem yazarlarının hem de kendi kurumsal imajını zedelemeyen, seçilen kapak anlayışları doğrultusunda doğru mesajı verebilmelidir. Kitap kapağında yer alan yayınevinin logosu okuyucu için önemli bir referanstır. Okuyucu için, yayınevinin daha önce yayımladığı kitapların kendisi üstündeki etkisi de önemlidir.

“Grafik Tasarımcılar, Yazarlar ve Yayınevleri Ekseninde Türkiye’ de Kitap Kapağı Tasarımları” isimli araştırmanın amacı kitap kapağını meydana getirmek için bir araya gelen farklı disiplinlerdeki bu kişilerin, kitap kapağı hakkındaki ortak ve tezat fikirlerinin irdelenmesidir. Kitap kapağının tasarım sürecinde, birlikte çalışan tarafların ortak çalışma ve işbirliği anlayışı vurgulanmıştır.

Anahtar kelimeler: Grafik Tasarım, Kitap Kapağı, Kapak Tasarımı

GENERAL KNOWLEDGE

Name and Surname : Pınar KAZMA
Field : Graphic Design
Program : Graphic Design
Supervisor : Prof. Dr. Semih Şükrü Oktay
Degree Awarded and Date: Master – 2015

BOOK COVER DESIGNS IN TURKEY IN LINE OF GRAPHIC DESIGNERS, WRITERS AND PUBLISHERS

SUMMARY

From the form of a manuscript to printed version, a book is a very effective communication instrument to transform thoughts and emotions. Until it reaches the final form, it passes through the process of the author, the graphic designer and the publisher.

It is the bridge -to carry the message- between the author's mind and large masses by using prose, poetry or photography. In other words, a book is the design of the author by its content and message. The cover that the designer undertake to design is a case which serves to hold the pages that are stitched together, as well as a package which represents the messages of the author, the publisher and even the graphic designer his/herself. The book cover functions as the face of the book. Publishers, regarding their responsibilities for writers and readers, have a great deal of roles in every step from editorial preparations of texts until the book is marketed. They need to consider the book cover as the package of the product as in any other enterprise. A book cover is accomplished when it is appealing, functional and has right references to the context. The logo of the publisher is also an essential reference to the reader due to the effect of the other books that had been read from the same publisher.

“Book Cover Designs in Turkey in line of Graphic Designers, Writers and Publishers” is to study the common and opposing ideas of people gathered from different disciplines to form a book cover. It is an emphasis on collaborations while designing a book cover.

Keywords: Graphic Design, Book Cover, Cover Design

GİRİŞ

“Grafik Tasarımcılar, Yazarlar ve Yayınevleri Ekseninde Türkiye’de Kitap Kapağı Tasarımları” isimli araştırma Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Grafik Tasarım Anasanat Dalı Yüksek Lisans Programı’nda tez olarak hazırlanmıştır.

Araştırmadaki hedef, Türkiye’de basılan kitapların kapak tasarımı sürecinin nasıl işlediği hakkında Grafik Tasarımcılar, Yazarlar ve Yayınevleri’nin güncel fikirlerini almak ve bunu üç ayrı bakış açısı üzerinden değerlendirmektir.

Bu araştırma, Türkiye’deki, ilk yayıncılık örneklerinden başlayarak, çağdaş kitap kapaklarına kadar kısa tarihi, Türkiye’deki kitap tasarımı sürecine önemli katkılar sunmuş, Grafik Tasarımcı, Yazar ve Yayınevi Yöneticilerinin yayınlanmış makale ve röportajları üzerinden konu hakkındaki görüşleri ve Grafik Tasarımcılar, Yazarlar ve Yayınevi Yöneticilerine sorular yöneltilerek yapılmış güncel röportajlar olarak üç bölümde hazırlanmıştır.

2.TÜRKİYE'DE KİTAP YAYINCILIĞI

Kitap, el yazması biçiminden, günümüz matbaa teknolojisi ile basılan haline kadar, duygu ve düşünceleri topluma ulaştırma işlevini etkin biçimde yerine getiren bir iletişim aracıdır.

Matbaacılığın icadı ile birlikte kitapların çoğaltılıp çok sayıda insana ulaşmasının önü açılmış, öncesinde sınırlı sayıda kişinin ulaşabildiği bilginin yayılmasıyla tüm dünya son derece hızlı bir gelişme ve yenilenme sürecine girmiştir. Ancak bu alandaki gelişmeler ve yenilikler, Osmanlı imparatorluğu sınırları içerisinde aynı hızda kabul görmemiş ve takip edilememiştir. İlk Türkçe baskının gerçekleşmesi için 16. yüzyıla kadar beklenildiği görmekteyiz.

Grafik Tasarım kavramını baskı sanatı ve teknolojisinden ayrı düşünmek olanaksızdır. Bu nedenle Türkiye de ilk kurulan basımevinin Türk Grafik Sanatının ilk filizlendiği ortam olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. (Becer, 2013:112)

2.1. Osmanlı Devleti'nde Kitap Yayıncılığı

Baskı sanatı Avrupa'da ilk eserlerini Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethiyle dünyada yepyeni bir çığır açtığı sıralarda vermeye başladığı halde Türkler Avrupa'da kendi dillerinde kitap basan en son uluslardan biri olmuştur. Fatih döneminde matbaanın bilindiğini ancak kabul edilmediğini görmekteyiz. (Doğan, A.N. 2009)

Birçok Avrupa ülkesinde basımcılık ve yayıncılık alanlarında gelişmeler yaşanırken Osmanlı İmparatorluğu'nda matbaanın kurulmaması dikkat çekmektedir. Müteferrika Matbaası'na değin, Müslüman olmayan azınlıklar tarafından Osmanlı topraklarında 37 matbaa kurulmasına rağmen, 275 yıl boyunca devlet tarafından matbaa için resmi ve yaygın biçimde destek sağlanmamıştır. (Doğan, A.N. 2009)

Ancak yine de Osmanlı İmparatorluğu topraklarında matbaacılığın teşvik edilmesi yönünde bir çaba görülmemekle birlikte, tüm bu gelişmelerin tamamen dışında kaldığını söylemek doğru bir tespit olmayacaktır.

Şekil 2.1: Saray nakkaşhanesini konu alan bir gravür.

Osmanlı İmparatorluğu sınırları içinde yalnızca Arapça ve Osmanlıca kitapların basımının sakıncalı ve yasak olduğu görülmektedir.

2. Beyazıt döneminde, Yahudiler'in İstanbul'da ilk matbaayı kurdukları bilinmektedir. Ayrıca Arap harfleriyle Avrupa'da basılmış kitapların başta İstanbul olmak üzere kimi kentlerde satıldığı da bilinmektedir. Arap harfleriyle ilk yayın, 1486'da Mainz'da basılan bir alfabadir; Arap harfleriyle basılan ilk kitap ise, 12 Eylül 1514'de, İtalya'nın Fano kasabasında, 'Gregoiro dei Gregorii' matbaasında basılmıştır. (Doğan, A.N. 2009)

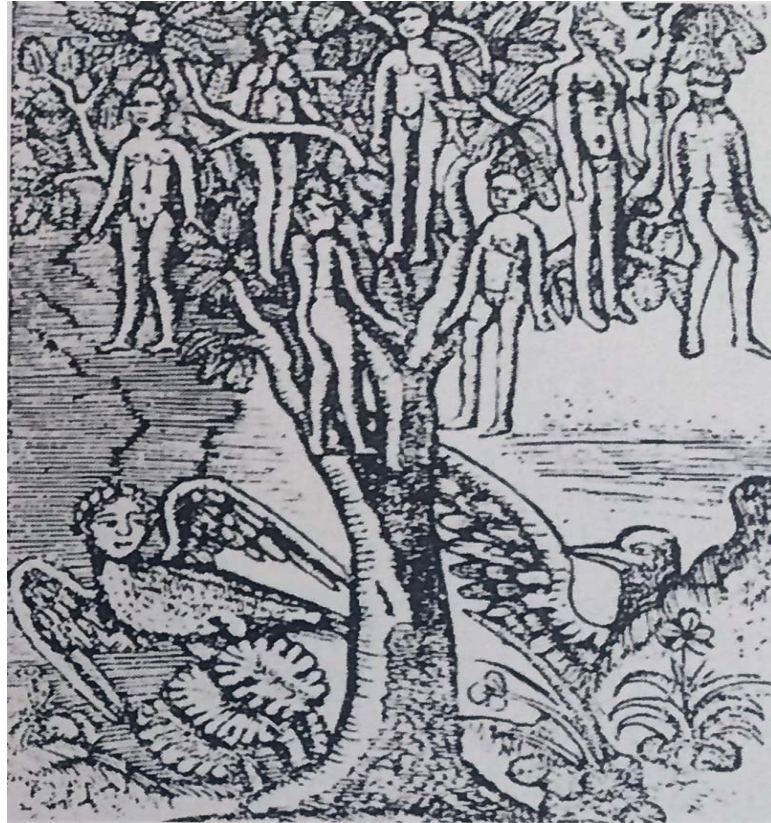
Selim Nüzhet Gerçek'in 'Türk Matbaacılığı' adlı kitabına göre; İstanbul'da ilk kitap, 1488'de basılmış 'Leçons des Enfants' adlı küçük İbranice bir sözlüktür. Remzi Balkanlı ise; ilk kitabın 1490'da Josef Ben Goriom'un 'İbrani Tarihi' adlı kitap olduğunu söyler. (Doğan, A.N. 2009)

18.yüzyılın başlarından itibaren Rönesans'ın etkisiyle, Avrupa'nın kültür yaşantısının kazandığı zenginlik ve yenilikler, Osmanlı toplumunu da etkilemeye başlamıştır.

Bu yenilikçi ortam içinde ilk Türk basımevi de 1727 yılında Sait Çelebi ve İbrahim Müteferrika tarafından kurulmuştur. (Doğan, A.N. 2009)

İlk Türk Basımevi, 1727 yılında kurulmuştur ama Türk topraklarında ilk basımevinin kuruluşu daha eskilere uzanmaktadır. 1493 yılında yani Gutenberg'den 43 yıl sonra Türkiye'ye yerleşen Museviler İstanbul'da ilk basımevinin faaliyete sokmuşlardır. (Becer, 2013:113)

Matbaacılığın icadı, tüm dünyada büyük yeniliklere ışık tutarken ülkemize dışardan sadece Arap harfleriyle basılı eserlerin girmesine izin verilmiştir. Bu sayede halkın aydınlığa ulaşabileceği düşünülmemiştir. Bu sanatın yurdumuza girmesi üç yüzyıl sürmüştür. Bunu başaranlar, İbrahim Müteferrika ile Sait Efendi'dir. İbrahim Müteferrika'nın İstanbul'da 'Vankulu Lügat'ı basması ile Türk matbaacılığının temellerini atana kadar kimse bu işe girişmemiştir. (Doğan, A.N. 2009)

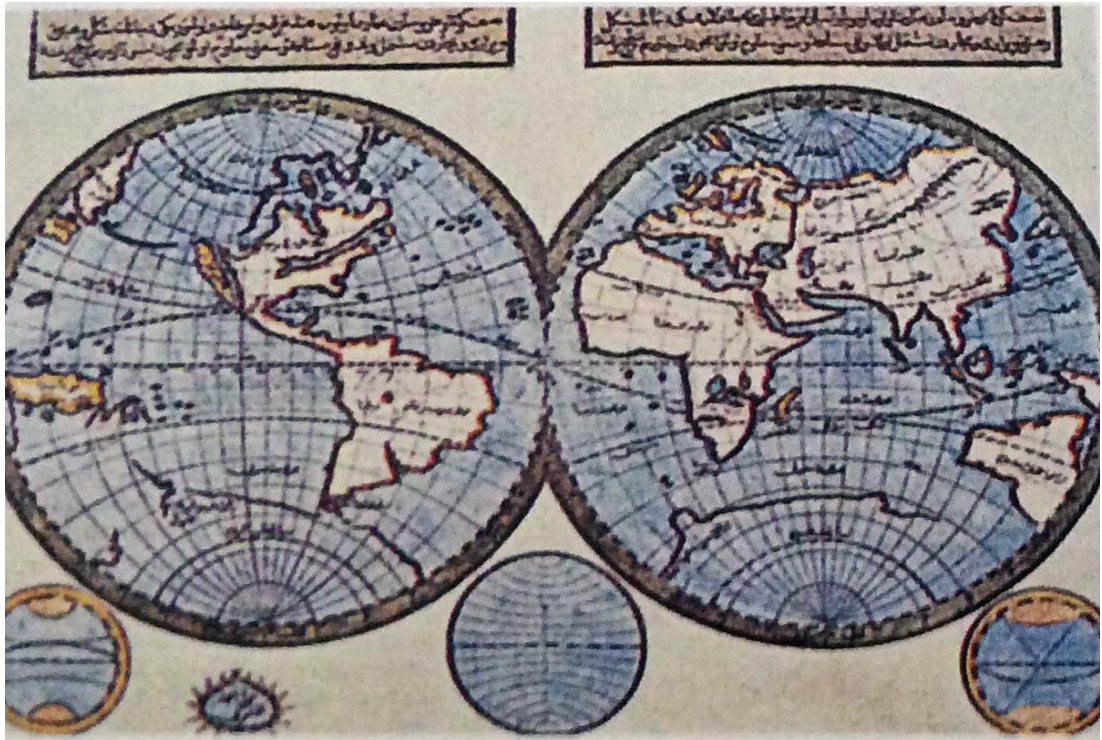

Şekil 2.2: Türkiye'de basılan ilk resimli kitap olan " Tarih-i Hind-i Garibi'de yer alan bir illüstrasyon.

Basım sanatının Osmanlı topraklarında yerleşmesini sağlayan İbrahim Müteferrika 1674 ile 1745 arasında yaşamıştır. (Doğan, A.N. 2009)

Osmanlı İmparatorluğu içinde ilk kez matbaa yoluyla basılıp çoğaltılan kitaplar, 1729 ile 1742 yılları arasında İbrahim Müteferrika'nın kurduğu matbaada gerçekleştirmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu döneminde, ilk kitabın basımını 1729'da gerçekleştiren İbrahim Müteferrika 14 yıl içinde, toplam 23 cilt tutan 17 eser basmıştır. Bunların 11 tanesi tarih, 3 tanesi dil, 3 tanesi coğrafya, fen, askerlik gibi konular üzerinedir. (Doğan, A.N. 2009)

Şekil 2.3: İbrahim Müteferrika. Cihannüma'da yer alan Dünya Haritası.

Müteferrika Matbaasının basmış olduğu kitaplarda, bir kapak tasarımı görülmemektedir, yazma geleneği sürmektedir. Ayrıca bu kitapların ayrı bir iç kapak düzenlemesinden de bahsedemeyiz. İlk yazma nüshadaki bilgiler hemen hemen hiç değiştirilmeden basma esere yansıtılmıştır. Eserin adı, kitabın ilk sayfasında verilmektedir.

Çoğu zaman yapıyla ilgili bilgilerin kitabın hatime denen bölümünde verildiği görülmektedir. Bugün basma eserlerin iç kapağında verilen bilgiler, kimi zamanda

ilk basma yapıtlarda yapıtın başına serpiştirilmiş olarak verilmektedir. Bu tür kitaplara İnkunabel (Beşik dönemi) tanımı konulmaktadır. (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2015)

Bu dönem kitapların tasarım özellikleri; geleneksel el yazma eserlerdeki üretim tekniklerine bağlı kalınarak, çerçevesel bir düzenleme yapıldığı, renkli tezhip, ince işçilikli, üstten sayfanın yarısına kadar çalışıldığı görülmektedir.

Başlık ve metin nesih yazıyla son derece zarif bir biçimde düzenlenmiştir. Sayfanın şık ve hoş giden bir tasarımı vardır. Basılan kitaplarda birinci sayfada hemen hemen ortak tasarım dili kullanılmıştır. Bu açıdan naif bir kurumsal kimlik yaklaşımından söz edilebilir. Kitapların boyutlarda da yaklaşık bir tutarlılık söz konusudur. (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2015)

Bu konuda araştırmalar yapan Maden'e göre;

Vankulu Sözlüğü, İslâmlaşmış Türkler elinde 800 yıldır kullanılagelen Arap yazısının hurufat halinde ilk kez dökülüp basma işleminde uygulandığı kitap olmasıyla; "Tarih-i Hind-i Garbi", ilk resimli kitap; "Cihannüma", ilk haritalı ve çizimli kitap; "Grammaire Turque" ise Lâtin yazısının Osmanlı İmparatorluğu yayın tarihinde yine Osmanlılar eliyle ilk kez kullanılan kitap olması nedeniyle grafik tarihimiz açısından oldukça özel önem taşımaktadır. (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2015)

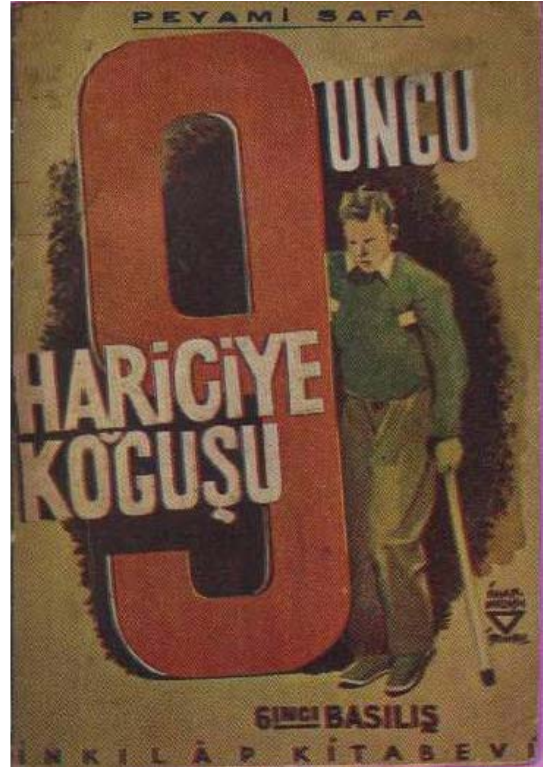
Basımevi ve yayınlardaki artış 1875 yılından itibaren hız kazanmıştır. Artışın sebepleri batılılaşma hareketlerinin gittikçe yoğunluk kazanmasından, kitap ticaretinin başlamasından, basımevlerinin kâr getiren işletmeler haline gelmesinden, okul sayılarının ve buna bağlı olarak okuryazarlığın yükselişinden kaynaklanmıştır. Bu dönemlerde toplam 3534 çeviri kitap hazırlanırken; 1918 yılına değin Fransızcadan, daha sonra İngilizceden çeviri kitapların sayısı artmıştır. (Doğan, A.N. 2009)

Türkiye'de grafik tasarım alanında uzmanlaşma Cumhuriyetin ilanından sonra başlamıştır. 1920'lerde Münif Fehim, İhap Hulusi ve Kenan Temizan kitap kapağı basın ilanı ve afiş alanında yaptıkları nitelikli çalışmalarla Türk grafik tasarımına öncülük etmişlerdir. (Becer, 2013:114)

Afiş ve kitap kapağı ressamlığı ile piyango bileti, şişe etiketi, pul tasarımı gibi işlerin, uzmanlığı bu işler olan kişilere bağlı kalması özellikle İhap Hulusi ve Kenan Temizan'la başlamış sayılır. İhap Hulusi ve Kenan Temizan Almanya'da eğitim görmüş oldukları için, afiş sanatçılığı için gerekli olan şema disiplinine sıkıca bağlı kalmışlardır. Kuzey Avrupa grafiğine karşı sonraları duyulan geniş ilgi de, bu sanatçılarla başlamış sayılabilir. (Tansuğ, 1991:332)

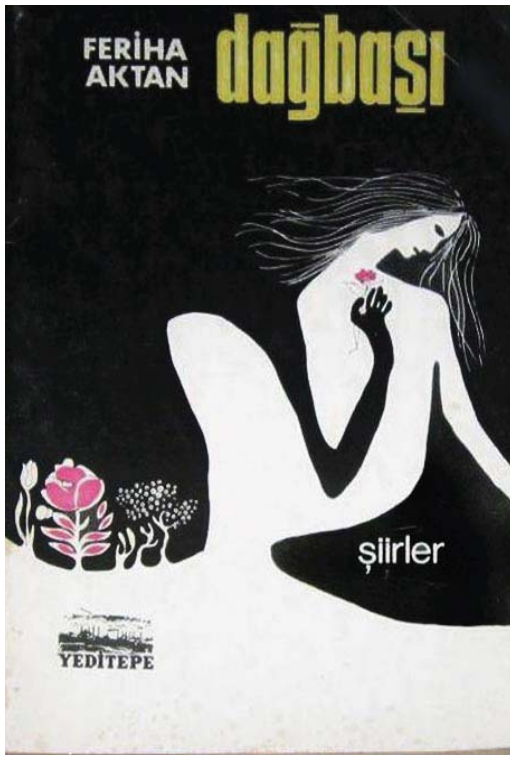
Şekil 2.4: İhap Hulusi, Alfabe

Şekil 2.5: İhap Hulusi, 9.Hariciye Koğuşu

2.1.1. Cumhuriyetten Günümüze Kitap Kapağı

1956 yılından sonra Güzel Sanatlar Akademisi'ndeki Afiş Atölyesi Grafik Bölümü olarak tanımlanmıştır. Bu dönemde Akademi'yi bitirenler Mengü Ertel, Yurdaer Altıntaş gibi tasarımcılar artık “grafik sanatı” kavramından söz etmekte, bu alanda çalışmaları anlatırken “grafik sanatçısı” kavramını kullanmaktadırlar. Geleneksel boyama tekniklerinin ve özgün baskı tekniklerinin çokça kullanılmasından, ayrıca Orta ve Kuzey Avrupa etkisinden olmalı, uzun yıllar “grafik sanatlar” kavramı, basın, yayın ve sergi ortamlarında geçerli olacaktır. (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2015)

Şekil 2.6: Mengü Ertel, kitap kapakları.

Mengü Ertel bazen resimsel değerlerin ağır bastığı ve özel sergilere bile konu olan afiş çalışmalarıyla, grafik sanatlara karşı beğeni ve ilgi düzeyinin yükselmesinde önemli rol oynamıştır. (Tansuğ, 1991:335)

Şekil 2.7: Yurdaer Altıntaş, kitap kapakları.

Grafik etkinliklerde önemli bir payın sahibi olan Yurdaer Altıntaş, Karagöz motiflerinin modern stilizasyonu ile oluşturduğu işlerde yerel biçim anılarının kullanım yöntemi konusunda en çok bilgi veren sanatçı olarak görülmektedir. (Tansuğ, 1991:335)

Mengü Ertel ve Yurdaer Altıntaş, tiyatroyla kurdukları yakın iletişimle grafik tasarımların içeriğini zenginleştirmişlerdir. Açtıkları sergiler alanın profesyonelleştirdiğini, sorunlarının da bu bağlamda gündeme geldiğini göstermektedir. Bu dönemin tasarımlarında geleneksel kültür ve birikim modern yorumlara ulaşmakta, sanatçılar yurtdışındaki sergilere, yarışmalara katılmakta, beğeni toplamaktadır. Bunun yanında 1960'lı yıllarda grafik sanatının üstünde, Polonya, Almanya ve Avusturyalı sanatçıların etkisi de yadsınamaz. Bu yıllarda tipografi kullanımındaki problemler de çözümlenmeye çalışılmış ve özgün anlatım biçimleri denenmiştir. O yıllarda daha çok ürün veren sinema endüstrisindeki düzeyin, bilinçli ve entelektüel bir yapıya ulaşamaması yüzünden tiyatro verimli bir yaratım alanı olmuştur. Bu dönemde usta grafik tasarımcılarının tiyatro alanına yönelmesi, bu

alanda tanıtım ve duyuru gereksiniminin hissettirilmesinden ve bu duyarlılığın kabul görmesinden kaynaklanmaktadır. (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2015)

1960’lardan sonra afiş ve reklam grafiği çalışmaları aynı hızla sürerken yayımcılık çalışmaları da hız kazanmaya başlamıştır. Basım alanındaki gelişmeler kitap kapağı tasarımına da yansımıştır. Sait Maden, Erkal Yavi gibi tasarımcılar bu konuda oldukça başarılı çalışmalara imza atmışlardır.

Kitap kapaklarında çarpıcı ve uyarıcı ifade olgularına dönük biçim araştırmaları yapan Erkal Yavi’nin grafik sanatlar alanında gençleri, etkili sonuçlar alabilecekleri deneylere doğru yönlendirdiği söylenebilir. (Tansuğ, 1991:335)

Erkal Yavi, çalıştığı kitap kapaklarında içerik ve biçim ilişkisinin çok iyi kurulmuş olması problemine yoğunlaşmıştır. Erkal Yavi konu ile ilgili görüşlerini şu şekilde açıklamaktadır:

(Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2015) “Kitap kapağı, kitabın yüzüdür, çehresidir. Öyle bir çehre ki, konuşmadan kitabın kişiliğini, özünü aktarabilmelidir. Hem görsel, hem de içerik olarak kişiyi yakalayabilmelidir. Kitabı okutmalıdır... Ve belki de en önemlisi çok geniş kitlelere ulaşabildiği için, eğitmelidir de. Bu yüzden belli bir kesimle değil, herkesle iletişim kurabilmelidir...”

Türkiye’de 1960 sonrası, grafik sanatçılarının motif ve üsluplaştırmada bireysel tutum ve kayrayışları ne olursa olsun, gelişen ekonomik ve kültürel yaşamın etkinliğini vurgulayan boyutlar getirdikleri bir süredir. Sait Maden’in özellikle kitap kapaklarına getirdiği yenilik, bir çığır açılmışçasına bu alanda çekici örneklerin hızla yayıldığı bir dönem başlatmıştır. (Tansuğ, 1991:334)

2.1.2. Bir kitap tasarımcısı olarak: Sait Maden

Şekil 2.8: Sait Maden

Sait Maden yayıncılıkta grafik tasarımın yerini kabul ettirmek için gösterdiği ısrarlı çabasıyla öne çıkmaktadır. Bu konuda “Türk grafik tasarımı”nı yaratma çabaları da dikkat çekmektedir. (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2015)

Türk grafik sanatlarının tarihi üzerine araştırmalar yapan Sait Maden’in bu alandaki gelişmeleri hazırlayan etkenler ve buna paralel olarak grafik ürünlerin artışıdaki hıza değindiği satırları, gelişme halinde bulunan bu sanat ortamında, yüzlerce kişinin emeği olduğunu ortaya koymakta ve Türk basımcılık (matbaacılık) tarihi arasındaki sıkı ilintiyi incelemektedir. (Tansuğ, 1991:335)

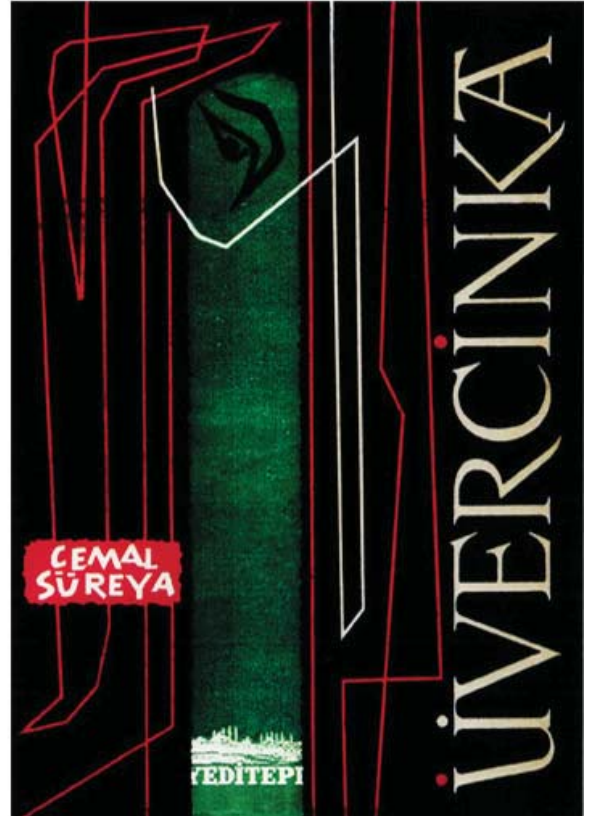
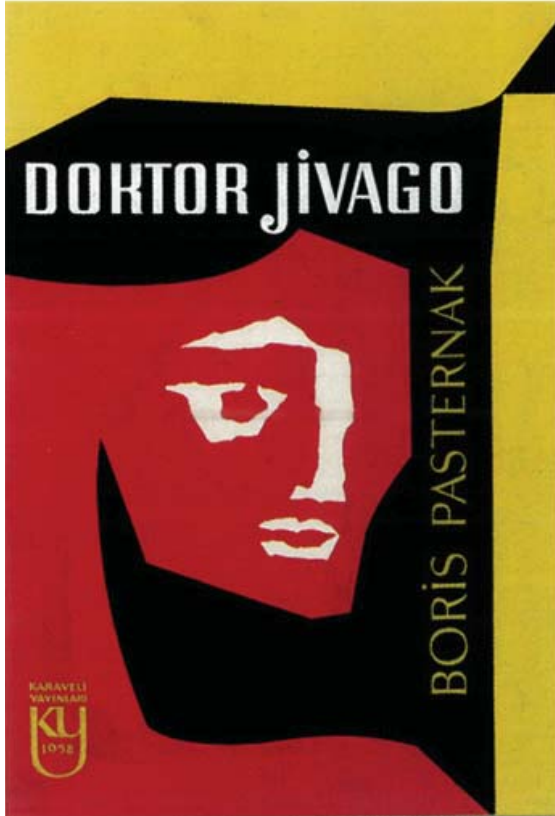
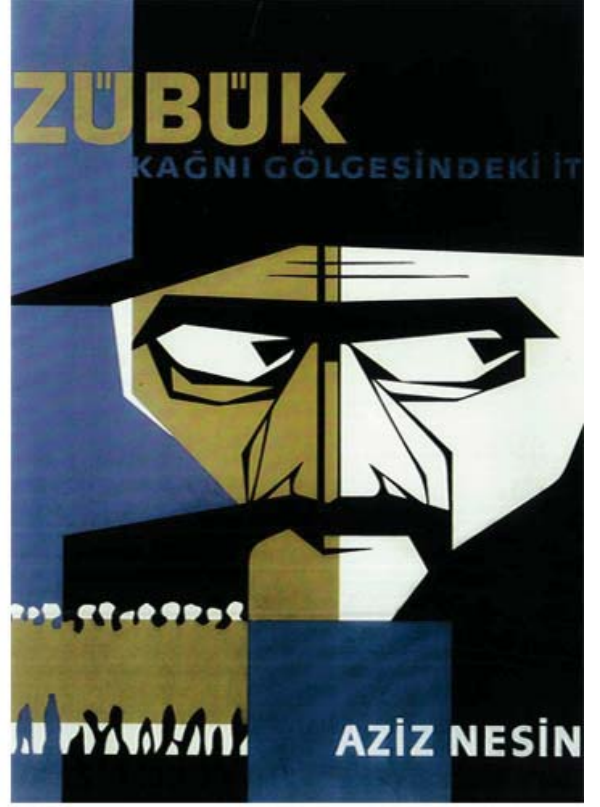
(Maden, 1983:36), bu konudaki görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir;

“Grafik, toplumu oluşturan katlar arasında kültür alışverişini sağlayan en önemli etkinliklerden biri olduğuna göre, kendi estetiğini, kişilerini, kurumlarını, giderek tarihini bu yolla sağlayabildiğine göre, Türk grafik tarihi de, Türk basımcılık tarihinden ayrı düşünülemez; ürünleri basılıp yayılabildiği ölçüde vardır çünkü grafik.”

Sait Maden ve kitap kapağı çalışmalarını Türkiye yayıncılık tarihi içinde bir yapı taşı olarak değerlendirilmelidir. Sait Maden'in kitap kapakları bu anlamda bir okul niteliğindedir. Ancak Sait Maden'nin sadece tasarımcı kimliğinden bahsedemeyiz. Aynı zamanda çok iyi bir ressam, şair ve çevirmendi. Şiir kitaplarının yanı sıra, binlerce kitaba tasarımcı olarak imza atmıştır. Ayrıca bugün bile Sait Maden'in tasarladığı logoları ile yayıncılık hayatını sürdüren yayınevleri mevcuttur.

(Andaç, 2015), Sait Maden hakkındaki yazısında şöyle demiştir:

“Ondaki kitaba dönük tasarım düşüncesi bir hattat inceliğinde, bir ressam yaratıcılığında, bir yazar duyarlılığıydı. Buradaki her kitabı bir kitap tasarım örneğidir. Kapak tasarımından iç tasarımına, kullandığı yazı fontlarından kitap boyutuna kadar her bir şeyin özenle geliştirilmesi örnek bir çabadır. Sait Maden bize şunu öğretmiştir: Kitap tasarımında özgünlük tasarımcının da bir düşüncesi olmasından kaynaklanır. Tasarım salt çizgi değildir, yaratıcı düşüncedir; matematiktir, estetik bakış/duyustur, yeniliktir, geleneğin sürekliliğidir, kendini tekrar değildir. Hele hele taklitçilik hiç değildir. Onun matbaa, baskı, mücellit bilgisi birçok insanın yetişmesinde etkili olmuştur. Çünkü tüm bu aşamaların nasıl katedildiğini bilirdi.”

Şekil 2.9: Sait Maden, kitap kapakları.

2.1.3. Türkiye'de Çağdaş Grafik Tasarım ve Kitap Kapakları

1970'lerden sonra çoğalan reklam ajansları konuyu ekip çalışmalarıyla kişisellikten profesyonelliğe taşımışlardır. Ambalaj çalışmaları ve özel şirketlerin tanıtım çalışmaları grafik tasarım alanlarına girmiştir. Dünyada da farklı gelişmeler olmakta, sivil toplum örgütleri toplumsal yaşamda yerlerini almaktadır. Bu nedenle anılan sanatçılar, kutlanan önemli günler, anlam yüklenen yıllar, grafik tasarım alanlarının ufkunu açmaktadır. (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2015)

Bu dönemdeki gelişmeler ışığında Mengü Ertel, Bülent Erkmen, gibi sanatçılar TV grafiğine yönelmişler bunun yanı sıra çok başarılı tiyatro afişlerine, kitap kapaklarına imza atmışlardır.

Grafik tasarım olgusu asıl sıçramasını 1980'lerden sonra gerçekleştirmiştir. Daha önce kurulan, ancak sürdürülemeyen "Grafik Sanatçıları Derneği"nin boşluğunu 1978 yılında kurulan "Grafikerler Meslek Kuruluşu" doldurmaya çalışmıştır. Ancak kuruluşun adından da anlaşılacağı gibi grafiker kavramı piyasa olgusundan kaynaklanmaktadır, alanın tanımlanmasını tam karşılayamayan bir kavramdır. (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2015)

Piyasanın gerektirdiği koşullar nedeniyle tekniğin belirleyici olması, hızlı üretim ve müşteri ilişkileri gerçeğiyle grafik sanatçısı ya da "grafik tasarımcısı" kavramı da gündeme gelmemiştir. Grafiker kavramı piyasa gerçeğinden hareketle kullanılmıştır. Kuruluşun, tüzüğünde genel amacı, meslek alanının sorunları, haklarının korunması bir takım alana ilişkin ölçütlerin ve belli ilkelerin yerleştirilmesi üzerine oturtulmuştur. Yine de metin içinde, alan, grafik sanatlar olarak belirtilmiştir. (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2015)

1990 sonrası, dijital alandaki bu gelişmelerle doğru orantılı olarak yayıncılık alanında hızlı bir yenilenme görülmüştür. Kitap ve kitap kapağı tasarımını bilgisayar destekli ortama taşımıştır. Artık grafik tasarım dijital ortamlarda gerçekleşmektedir.

Günümüzde grafik tasarımcılar, geliştirilen yeni yazılım programlarıyla çok boyutlu, değişik ve yeni anlatım olanaklarına ulaşmıştır. Aynı biçimde gelişen matbaacılık olanakları yeni tasarımlar için imkanlar sunmaktadır.

Şekil 2.10: Can Yayınları, kitap kapakları.

Şekil 2.11: Remzi Kitabevi, Çilek Serisi

3. GRAFİK TASARIMCILAR, YAZARLAR VE YAYINEVLERİ EKSENİNDE TÜRKİYE’DE KİTAP KAPAĞI TASARIMLARI

Kitap, nesne olan formuna ulaşana kadar, yazar, grafik tasarımcı ve yayınevi arasında bir dizi süreçten geçer.

Kitap, yazarının bazen yazı, bazen şiir, bazen de fotoğraf kullanarak geniş kitlelere ulaştırmak istediği mesajlarını taşır. Bir başka deyişle; kitap, içeriği ve taşıdığı mesajla, yazarının tasarımıdır. Grafik Tasarımcının tasarımı üstlendiği kitabın kapağı ise; kitap nesnesinin ciltlenmiş sayfalarını bir arada tutan bir kılıf, aynı zamanda yazarının, yayınevinin hatta tasarımcısının mesajlarını taşıyan bir ambalajdır. Kitap nesnesi, ayrı disiplinlerin ortak çalışmasının bir ürünüdür.

3.1. Grafik Tasarımcılar ve Kitap Kapağı

“Tasarımcı; yazar, yayınevi ve okuyucu arasında köprü kuran kişidir. Hazırlanan tasarım, psikoloji ve anlam açısından yazarı ve okuyucusunu, ekonomik ve teknolojik açıdan da yayınevini tatmin etmelidir. Tasarımın temel amacı, bir kitabı diğerinden ayrı kılan benzersiz bir kişiliğe ulaştırmaktır. Yazar, metin ve görüntü arasında kusursuz bir mesaj ilişkisi oluşturmaya çaba gösterirken kitap tasarımcısı da yazı sütunları ve illüstrasyon boyutları arasında armonik ve esnek bir yapı kurmaya çalışır.” (Becer, 2013:239)

Okuyucu için kitapla ilk karşılaşma kitabın kapağında başlar, Kitap kapağı, kitabın sayfalarını birarada tutan kılıfı ve aynı zamanda kitabın ambalajıdır. Kitabın içeriği hakkında –önceden- okuyucunun bilmesi ve/veya sezmesi gereken bilgi ve mesajları üstünde taşıyan bilgilendirme-meraklandırma alanıdır. Grafik tasarımcı, bu alanı görsel bir dil kullanarak biçimlendirir.

Bugünün teknolojik imkanları ile her gün yüz binlerce hatta milyonlarca kopya asılan kitapların kapakları, farklı tasarımcılar tarafından tasarlanmaktadır. Günümüzde okurlar, aynı kitabın farklı yayınevlerinden çıkmış baskıları arasında sevdikleri “kapağa” göre seçim yapabilmektedirler.

Kapaklarında usta grafik tasarımcıların imzasını taşıyan kitaplar önemli bir değer oluştururken, yıllardır çeşitli yayınevleri için sayısız kitap kapağına imza atmış, Türk Grafik Tasarımcılarının kitap/ kitap kapağı tasarımı hakkındaki görüşleri oldukça sınırlı kaynakta yer bulabilmektedir.

3.1. 1. Türkiye’deki Grafik Tasarımcılar Açısından Kitap Kapakları

Bildiğiniz gibi kitap insanın kafasında bir düşünce olarak var olmaya başlar. Bu düşünce söylenecek, söylenmeye değer bir “söz” haline gelir. Bu “söz” yeni ve söylenmemiştir. Ya da bu “söz” daha önce söylenmiştir, ancak daha güçlü, daha iyi söylenmelidir. Bu “söz” yazı, çizgi, resim yoluyla ortaya çıkar, göz önüne çıkar. (Erkmen, 2003)

Ortaya çıkan romandır, şiirdir, araştırmadır, çeviridir, derlemedir, albümdür ama kitap değildir. Bir roman çalışmasına kitap denilebilmesi için metnin dizilmesi, basılması, yani çoğaltılması ciltlenmesi ve dağıtımına sunulması gerekir. (Erkmen, 2003)

Şekil 3.1: Bülent Erkmen, kitap kapakları

Grafik Tasarımcı ne yapar? Önce neyi kitap haline getirecekse onu anlamaya çalışır. Onun kimliğini, ruhunu çok iyi kavraması gerekir. Bundan sonra yapacağı herşey o ruhun izini taşıyacaktır. Tasarımcı bu ruhu görünür hale getirecektir, bu ruhun bedeni ortaya çıkaracaktır. Bu ruh iyi kavramazsa olanlar, olabilecekler, yazarın korkularına neden olur. Kitap uzaktan değil elle tutulan, elle tutulma yoluyla işlevini yerine getiren bir nesnedir. Kitapla girilen ilişkide tutma, dokunma, hatta koklama bile vardır. O nedenle kitabın boyutu, cilt biçimi, sayfaların özellikle kapağın -çünkü elle tutulan kapaktır- kağıt cinsi bu ilişkide -kitap/okur ilişkisinde- tarif edici özellikler taşır. (Erkmen, 2003)

Şekil 3.A2: Bülent Erkmen, kitap kapakları

Bir kitabın kapağının tasarım süreci aslında tüm tasarım süreçlerinde olduğu gibi doğru soruları sormak ve alınan cevaplardan tatmin olmak ile başlamaktadır. Bir başka ifadeyle, Grafik Tasarımcı sorulara cevap veren, sorunlara çözüm bulan kişidir.

“Bir kitap çıkarmak için yapılacak işler, kitabın seçimi/kabulü ile başlıyor, sonra da eksiksiz, hatasız, yazı karakterlerinden, punto seçimine, sayfa boşluklarından dipnota, kâğıt kalitesine kadar her şeyi düşünülüp, tasarlanmış, öncesinde gerçekten okunmuş, 'edit' edilmiş bir kitabı ortaya çıkarmak ve bu kitaba bir kapak yaptırmak (bizdeki eğilim daha ziyade yapmaktır). Sonra onu basmak, dağıtmak, insanlara duyurmak ve satmakla devam ediyor. Bu süreçte yapılan işlerin hepsi, insanların kitap sevmesine iyi ya da kötü etki ediyor.” (Ulusel, 2008)

“Kitap Tasarımı dediğimiz zaman, kağıdı, yazı karakteri, görsel malzemesi boyutları, cildi ve kitabı oluşturan akla gelebilecek her türlü öğeyi içine alan bir grafik tasarımdan söz ediyoruz. Bunu yapanın da tasarımcı olduğunu söylüyoruz. “Aslında ilk mesele, kitabın ilgi çekici yanını insanlara gösterecek şeyler akıl etmek.” (Ulusel, 2003)

Tasarımcı, kitabın kapağının tasarlarken hem doğru, hem de okura çekici gelebilecek çözümü arayan kişidir.

Tasarımcının çözeceği bir başka temel sorun kendisinden sonraki işlemleri gerçekleştirecek uzman kişilerin kaliteleridir. Bozuk bir baskı, kötü bir cilt, yanlış bir kesim tasarımcının –dolayısıyla tasarlanan, yani kitabın- diğer uzman kişilere yenik düşmesine neden olur. (Erkmen, 2003)

Aslında her yazarın bilinçaltında çok yalın bir kitap yatar, çünkü yazar yazdığını önemser ve onun en yalın haliyle piyasaya çıkmasını ister. Bu yüzden eğer yazar, belirli bir görsel biçim arzulamıyorsa, yani tipografiyle oynanması, fotoğraf ya da çizim talepleri yoksa, kitabın mümkün olduğu kadar yalın olması doğrudur. (Mısırlıoğlu, 2003)

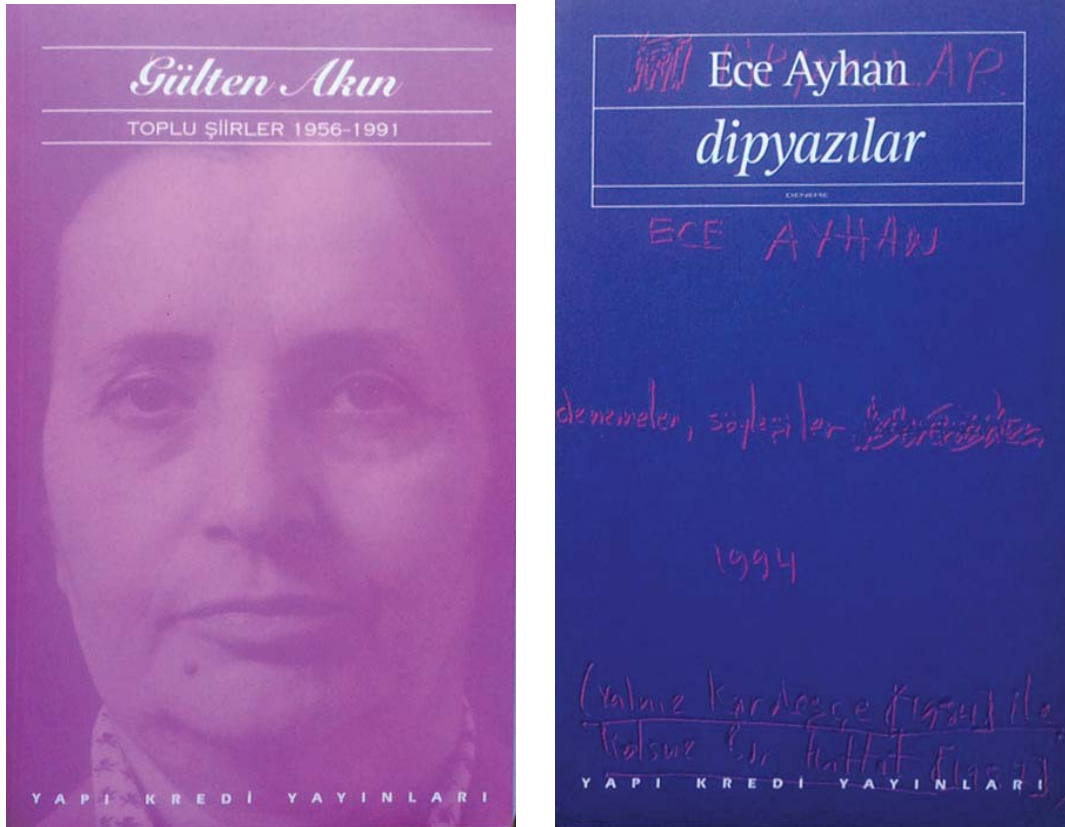
Kitap, doğası gereği tasarımcısının elinden çıktıktan sonra, yüzlerce hatta binlerce insanla buluşacak bir nesnedir. Kitabın kapak tasarımı, karşılaştığı her insanda ve kitabı satın alan okuyucular üzerinde aynı etkiyi bırakması beklenemez, ancak bir tasarımcı çoğunluğun olumlu fikrini almayı hedefler.

Bülent Erkmenin iki ayrı röportajında kitap kapağı ile ilgili görüşlerini şu şekilde özetlemiştir:

(Erkmen, aktaran Tatlıpınar, 2012) “Genellikle yaptığım kitaplarda, sayfa düzenlerinin, kitap kapaklarının tek başına görsel bir cazibesi yoktur. Cazibeyi kitabın bütününde arıyorum. Kitap kapağı benim için, kitabın içindekinin bir işareti'dir.”

(Erkmen, aktaran Börekçi, 2011) “Kitabın içindekini kapakta anlatmam, kitabı kapağında “hikaye” etmem. Kitabın içinden çıkan değil, kitabın dışından gelen ve kitabı “zenginleştiren” bir “şey”dir kitap kapağı benim için.”

“Kitap –tümü- hem sıradan bir ‘mal’ olarak, hem de ona yüklenmiş ve kendiliğinden taşıdığı anlamlardan dolayı, tasarımına önem verilmesi gereken bir şey, ilk olarak yayıncılar kapakları kendileri yapmaktan vazgeçmelidir. Yayıncıların kapak tasarlama 'hevesleri'yle birlikte bir de 'iyi kapak' tarifleri meselesinin de bir biçimde hallolması gerekiyor. Çünkü ülkemizdeki kitap kapaklarına alıcı gözle baktığımızda ortada pek de öyle insanın sevesi gelen kapaklar olmadığını biliyoruz, sevilesi kapakların azınlıkta olduğunu görüyoruz. Bu durumun baş mimarları da, iyi kapak tarifi uzmanı yayıncılarımız hiç kuşkusuz. Bu kerameti kendinden menkul uzmanlık alanına hâkimiyetlerinin, yine sadece ve sadece kişisel deneyimlerinden neşet ediyor olması da işin tuzu biberi. Tuzu mu biberi mi fazla kaçmış bilmiyorum ama bu işin tadının çoktan kaçtığı belli. Belli çünkü insan piyasadaki kitapların çoğunu, değil durup dururken sevmek, aldığı kitabın kapağını sevmiyor, değil sevmek bakası gelmiyor.” (Ulusel, 2008)

Şekil 3.3: Mehmet Ulusel, kitap kapakları

“Kitabın kapağındaki en önemli şey kitapla ilgili ipuçları vermesi. Bir diğer şey de şu: Yanyana yüz kitap koyduğunuz zaman, sizin tasarladığınız kapağın aralarında en görünür olması. Bütün kitabı anlatmak mümkün değil. Genellikle

yazarlar böyle şeyler talep ederler. Kitap kapağına neredeyse bir resimsel öykü konmasını. Bu görsel bir dil değildir tabii. Görsel dil son derece yalın ve kolay algılanabilir olmalı.” (Mısırlıoğlu, 2003)

Bir kitabı ve onun kapağını tasarlarken grafik tasarım kurallarının yanı sıra tasarımcısının genel olarak tasarıma, özel olarak o an tasarladığı kitaba bakışı da önemlidir. Bununla birlikte değişen çağ, estetik anlayış ihtiyaçları ve tasarımı yeniden şekillendirmektedir.

“Yayınevleri kitap çıkmadan önce müstakbel okurlarla, internet üstünden ilişkiye geçebilir. Alternatif kapaklar yaptırıp bunları sitesinde yayımlayıp, kitabı en beğenileniyle basabilir. İnternette yayımlanacak kitabı ilan edip, kapak için öneriler alınıp, buradan ilerlenebilir. Bu tür şeyler hepimize, yayıncıların iyi diye tarif ettiği (yani kitabın satılmasını kolaylaştıran/teşvik eden kapak tariflerinin), doğru olup olmadığını kesin olarak gösterecektir. Aynı zamanda yayıncıların, o kapak iyi, satar, bu kapak kötü, satmaz diye dayattıkları 'gerekçeler'in, ne kadar geçerli şeyler olduğunu görmek de mümkün olabilecektir bu sayede... Yayıncıların dikte ettirmeye çalıştığı kıstaslar gene kendi koydukları kıstaslardır” (Ulusel, 2008)

Kitap nesnesi birincil işlevini kaybetti. Bilginin depolanması ve dolayımlanması daha pratik ve esnek mecralarla mümkün artık. Nesne olarak kitabın varlığının meşru kılınabilmesi için fiziksel özelliklerinin öne çıkması, editoryal yapısının daha deneysel olması gerekiyor. Bu da tasarım açısından yeni imkânlar sunuyor. (Karol, 2014)

Günümüz bilgi teknolojisinin ilerlemesiyle, internet üzerinde yaygınlaşmaya başlayan e-kitap uygulamaları okuyucuya ulaşma kolaylığı açısından değerli bir buluş olsa da, kitabın bir nesne olarak tekrar tekrar tasarlanmasına, yeni baskı çözümleri ile okuyucuya sunulmasına bir engel teşkil etmemektedir. Çünkü kitap gücünü sadece işlevinden alan bir nesne değil, aynı zamanda duygusal bir ihtiyaç. Bu anlamıyla nesne kitabın gelecekte yepyeni tasarım formlarına kavuşması uzak bir ihtimal olarak görülmemelidir.

“Türkiye’de uluslararası kütüphane standartlarına uygun kitap kağıdı daha ancak son yıllarda bulunabiliyor veya ithal edilebiliyor. Bugüne kadar kağıt seçenekleri çok kısıtlı, cilt işçiliği çok problemliydi. Kitap nesnesinin ihtişam içinde

can çektiği bu yıllarda batılı meslektaşlarımızın birkaç yüzyıldır sahip olduğu olanakların bir kısmına nihayet sahibiz. Yetiştığımız topraklarda matbaa konusunda nasıl yavaş kalınmışsa, şimdi de elektronik kitap ve genel olarak elektronik yayıncılık konusunda bence yavaş kalınıyor. (Karol, 2014)

Şekil 3.4: Esen Karol, kitap kapakları

3.2. Yazarlar ve Kitap Kapağı

Edebiyat dile dayalı bir tasarım modelidir. Her edebiyat yapıtı okuyucuyla bir mesaj alışverişi içine girer. Bu mesaj alışverişi, bir anlam varlığının sözcükler aracılığıyla, “okuyucu” dediğimiz alıcı özneye aktarılmasıdır. Bu mesaj lirik şiirde duygu, roman ve tiyatrodaki mantık ağırlıktadır. (Tunalı, 2012:62)

Yazar, kitabını oluştururken onun biçimi ve iç yapısı hakkında bazı düşünceler üretir. Bu düşünceler; ya belirli bir kitap üzerinde yoğunlaşır, ya da bir çok kitabın damıtılmış bir sentezi olarak ortaya çıkar. Yazar genellikle kitabını başlıklar ve bölümler halinde tasarlar. Ama bir metin en olgun evresinde bile yazarının kafasındaki mesajı okuyuya tam anlamıyla yansıtamaz. (Becer, 2013:239)

Bu doğrudan hareketle, bir grafik tasarımcı, bir kitap yazmış olsa ve o kitabın kapak tasarımını yapsa bunda, başka bir yazarın kitabına göre daha fazla söz sahibi olurdu. Çünkü kitap öncelikle yazarının tasarımıdır.

Grafik Tasarımcı, zaten tasarlanmış’ olan kitap için bir çehre oluşturur, bu kitabın kapağıdır. Ancak bunu tasarımcıya en iyi tarifleyen kişi kitabın yazarıdır, tam bu noktada bir soru çıkar; Kitap kapakları, her yazarın metnine uygun yeni bir tasarımla mı oluşturulmalı? Eğer öyle ise; yayınevleri için önemli bir sorun olan yayınevinin kurumsal kimliği içinde tasarlanmış tek tip, ayrı/aynı kitap kapağını nasıl tasarlar? Kitabın yazarının bakış açısına, kitabın konusu dikkate alınmadan tasarlanmış, yayınevi şablonuna uygun homojen ve tek tip kapak tasarımları ile tamamen kitaba özel tasarlanmış kitap kapakları arasında yazarlar nasıl tercih yaparlar? Bu sorular , yazar, yayınevi, grafik tasarımcı üçgeninde en sıkça cevabı aranan sorulardır.

‘Kitap Kapağı’ tasarlamak; aklında zaten kendi kitabının kapağını dair bir tasarımla tasarımcının karşısına gelen yazarlarla çalışmak kadar, kitabının kapağında içeriğe dair hiçbir mesaj istemeyen yazarlarla da birlikte çalışmayı gerektirir.

3.2.1. Türkiye’deki Yazarlar Açısından Kitap Kapakları

“Sadık Karamustafa’dan Pınar Kazma’ya varana dek kiminle çalışsam, yoğun bir işbirliği içinde olmak, kendi heyecanımı karşı tarafa bulaştırmak, karşı tarafın heyecanından, bilgisinden yararlanmak isterim. Grafik sanatçıları kitabın "nesne" kimliğini inşa ederler. Bu yüzden yazarlığımın farklı yüzleri ve farklı bağlamlandırmalar için farklı kişilerle çalışmayı yeğlerim.” (Mungan, 2009:136)

Şekil 3.5: Pınar Kazma, Murathan Mungan düz yazı kitapları için kitap kapakları

Kuşkusuz her yazarın genel olarak kitaba, özel olarak kitaplara bakışı ne kadar farklı ise, kitap kapaklarına bakışları da aynı derecede farklı ve bir genelleme yapılamayacak kadar çok çeşitlilik göstermektedir.

Kimi yazarlar, tasarımcılarla temas kurmayıp, kitapları ile ilgili bağlantıyı yayınevi aracılığı ile sürdürürken, kimi yazarlar, birlikte çalıştıkları tasarımcıyı bir ortak olarak kabul etmektedirler.

Kitap kapağı tasarlayan bir grafik tasarımcı, tasarladığı kitabın yazarıyla birlikte çalışma, hatta çoğu zaman tanışma fırsatına bile sahip olmayabilir. Çeviri kitapların veya artık hayatta olmayan yazarların kitaplarının kapakları bu durumun

örneğidir. Çoğu yazar, tasarımcısı ile hiç tanışmadan yıllarca aynı tasarımcının tasarladığı kitap kapakları ile kitaplarını yayımlatabilir. Dolayısıyla tasarımcının yazarıyla tanışması, tasarlayacağı kitap kapağı hakkında ilk ağızdan görüş alabilmesi çok nadir ve fark yaratan bir durum olarak karşımıza çıkar.

Şekil 3.6: Pinar Kazma, Murathan Mungan şiir kitapları için kitap kapakları

“Kapağını beğendiğim kitapları ev içinde gözle görülür bir yere yerleştirir, gider gelir bakarım. Sırf kapağı için kitap aldığım da olur. Her yurt dışına gidişimde yalnızca kitap kapaklarını incelemek için bile büyük kitapçılarda saatler harcarım. Kendi kitaplarımın kapaklarına gösterdiğim özenden bu ilgim belli oluyordur umarım.” (Mungan, 2009)

Her yazar için aynı genelleme yapılamaz ise de yazar, tasarım dilini tanıdığını, yazdıklarını tanıyan bir tasarımcıya güvenmek ve kitabını ona emanet etmek ister. Yazar ile kitabının kapağını tasarlayacak tasarımcının karşılıklı fikir

alışverişinin olduğu çalışma ortamının sağlanmasının koşullarını hazırlayan taraf, kitabın yayımlandığı yayınevidir. Yazar ve tasarımcı arasındaki iletişim, bir anlamda yayınevinin bunun için uygun koşulları oluşturmasıyla kurulur.

Kitap kapağı tasarlayan grafik tasarımcı, kendisini ortak olarak gören bir yazarla çalışmak ister. Grafik tasarımcıların kitap kapağı çalışmalarını takip eden, bu konuda yazdığı makalelerle görüş belirten yazar sayısı az olmakla birlikte vardır. (Mungan, 2002) bir makalesinde, görüşlerini şu şekilde dile getirmiştir.

“Pınar Kazma, benim "Meskalin 60 draje" ve "Soğuk Büfe" kitaplarımın kapaklarını ve o deneme dizisinde kullandığımız "murathan mungan" logosunu yapan tasarımcıdır. Bu diziden daha sonra yayımlanacak olan "Kullanılmış Biletler", "Yanlış Koltukta Oturuyorsunuz" gibi kitaplarımda da aynı imzayı göreceksiniz.

YKY için de çok güzel kitap kapağı tasarımları vardı. Küçük İskender'in "Ciddiye Alındığım Kara Parçaları" ile Seyhan Erözçelik'in "Gül ve Telve"sine yaptığı kapakları anmadan geçemeyeceğim. Sebahattin Demiray'ın "Kayıp İsimler Sözlüğü" var elimde şimdi. Pınar Kazma yapmış. Ben beğendim. Çok güzel bir kapak düzeni olmuş, özellikle Demiray'ın kitabına yakışıyor. Gürcü yönetmen Sergey Paradjanov'un ya da Tunuslu yönetmen Nacer Khemir'in filmlerindeki kareleri çağrıştırdı bana. Güçlü, yalın, etkili, yoğun çağrışımlı.”

Yazarlar açısından, kitap kapağı tasarımının bir başka önemli noktası ‘kullanışlılık’ olarak karşımıza çıkmaktadır, kitabın kapağı, kitap nesnesinin sayfalarını bir arada tutma görevini en iyi şekilde yerine getirmelidir, kapağın basılacağı karton, cilt bezi, plastik gibi kapak için seçilen malzemenin dayanıklılığı, okuyucuya sağlayacağı konfor, düşünülmesi gereken önemli detaylardır. Mümkün olan en sade, en –tasarlanmamış- kapağı arayan yazarlar, aslında bunun en –tasarlanmamış- kitap kapağı olduğunun bilincinde olarak bu talepte bulunurlar.

“Kitap okşayıp sevebileceğim, biraz da hırpalayabileceğim kusursuz sadelikte bir nesne olmalıdır. Cebime attığımda, okumak üzere kıvırdığımda dayanmalı, sırtı kırılmamalı, neresinden olursa olsun ortasından açınca sayfaları gevşekçe iki yana düşmemelidir. Kapağı, içinde yazanlara yükleyeceğim anlam konusunda beni katiyen yönlendirmeye çalışmamalıdır.” (Özgüven, 2003)

Kitabın kapağını sadece işlevsel bir taşıyıcı olarak gören yazar ve tasarımcısından kitabına ‘can’ katmasını bekleyen yazarın ortak beklentisi, okuyucularının karşısına, kitabın içeriği hakkında ‘hatalı’ bir mesaj verecek bir kapak tasarımı ile çıkmamaktır. Denenmiş, geleneksel tasarım formlarında tasarlanmış kitap kapağı anlayışının dışına çıkmak isteyen, kitap kapaklarında yenilikçi ve ‘cesur’ tasarımları tercih eden yazar sayısı oldukça azdır.

Kitap yazarın düşüncelerini bize sunan bir metin değildir sadece. Tasarım sürecinden geçen her kitap bir yüzle birlikte bir de kimlikte kazanır. Ve bu kimliğin biçimlenmesinde her dönemin kendine özgü kimlikleştiren kuvvetleri, estetik anlayışı rol oynar. Estetize edilmiş kültürel bir nesne olarak kitap yaşadığı kültürel, toplumsal dönemin izlerini taşır üzerinde. Farklı dönemlerin kültürel ürünleri gibi, egemen kültürel fikirlerin ve estetiğin dışavurumudur, cisimleşmiş halidir. Yazarların sözcükleriyle tasarımcıların estetik anlayışlarının tarihsel bir noktada örtüşmesini ve yeniden biçimlenmesini temsil eder kitap aynı zamanda. (Öğdül, 2011)

“ Kapağın tasarımdan içindekini bir bakışta ele geçiremesek de yorumlamaya çalışırız, bir tür yüz okuma sanatıyla yaklaşıyoruz önce kitaplara. O yüzden her kitap okuru bir bakıma kitap fizyognomistidir. Yüz çizgilerinden insanların içlerinde sakladıkları doğalarını keşfetmeye çalışan fizyognomistler gibi, bize bakan kitapların yüzlerinden anlamaya çalışırız karakterlerini.” (Öğdül, 2011)

Kimi kitaplar ketumdur, içlerindeki açık etmemek için ellerinden geleni yaparlar; yine de iç dünyaya açılan bir kapı olarak yüzün çizgilerinde ipuçları ararız. Bazıları ise çok kolay ele verirler kendilerini. Çoksatar mı, klasik bir metin mi, ciddi mi oldukları kapaklarından okunabilir. (Öğdül, 2011)

Kitabın yazarının dünyaya bakışı, tasarımcıyı etkiler, kapağa aktardığı duygu, hem kitabın hem de yazarının dünyasına aittir. Ancak bunu yaparken kullandığı kendi tasarım üslubudur. Bir kitabın farklı yıllarda, değişik yayınevlerinden çıkmış, baskılarında, tasarımcıların farklı tasarım anlayışındaki kapak tasarımlarını gözlemlemek mümkündür.

Tasarımcı çağının bir üretimi ve üreticisi olarak kimlikleştiren kuvvetleri, çizgileri kitaba taşıyan biridir, kitaba kimliğini verendir. Bir grafik sunum sadece kitabın içeriğini değil, tarihsel anlamını, kültür tarihindeki durduğu noktayı da

gösterir bize. Kitaplar ve kapakları entelektüel geleneğin capcanlı, fiziksel tezahürleridir. (Öğdül, 2011)

Şekil 3.7: Ayrıntı Yayınevi, kitap kapakları

Yazarlar için önemli bir başka konu, tasarlanan kitap kapağındaki mesaj doğru bir şekilde okuyucuya aktarılacak olsa bile, tasarımcısının üslubunun fazla baskın bir şekilde kendi kitaplarının önüne geçebileceği endişesidir. Bu hassas dengeyi tasarlanan kapak üzerinde sağlamak, tasarımcısının ustalık ve tecrübesi ile doğru orantılıdır. Aynı şekilde farklı yazarların dünyasına dahil olmak ve bu tezatlık, tasarımcının da tasarım anlayışının yeniden yeniden şekillenmesini sağlayabilir.

“Kitap tasarımı, yayıncılık işinden ve basılı ürün pazarından ayrılamaz. Bir tür ‘fantezi yaratma’ alanı değildir. Hele eli kırık grafikerlerin ilhamına ya da yayınevi sahiplerinin insafına hiç bırakılamaz. Kitap karmaşık, zor gerçekleştirilen bir ‘ürün’dür. Aynı zamanda da güzel bir nesne.” (Ada, 2003)

Kitap tasarımı ve kitap kapağı tasarım sürecinde, tasarımcı ile yazarın birlikte çalışmaları ilgili düşüncesini yazar (Batur, 1997:218) şu sözlerle açıklar:

“Kitap tasarımı bağlamında sık, ola ki gereğinden fazla söz aldım son yıllarda. Derdim başkasının (grafik tasarımcının) işine karışmak değil benim, kendi işimin doğurduğu sorulara sorunlara yaklaşmak, yanıtlar ve çözümler peşine düşmek.”

3.3. Yayınevleri ve Kitap Kapağı

Yayınevleri yazarın metninin, kitap olarak okuyucuya sunulana kadar olan süreci de yönetir. Bu süreç, baskı matbaa hizmetleri, editörlük, pazarlama, basın ürünlerinin dağıtımı ve eserin telif hakları gibi alanları kapsar. Kitap ticari bir değer taşır. Bu anlamda yayınevi çıkardığı kitapların kapaklarının tek tip veya her kitabın konusuna göre tek tek tasarlanmış olması kararını veren taraftır. Alınan kararlar yayınevinin kurumsal çizgisini de belirler.

Yayınevleri için kitabın kapağı aynı zamanda ticari bir ürün ambalajıdır, ürünün taşıyıcısıdır.

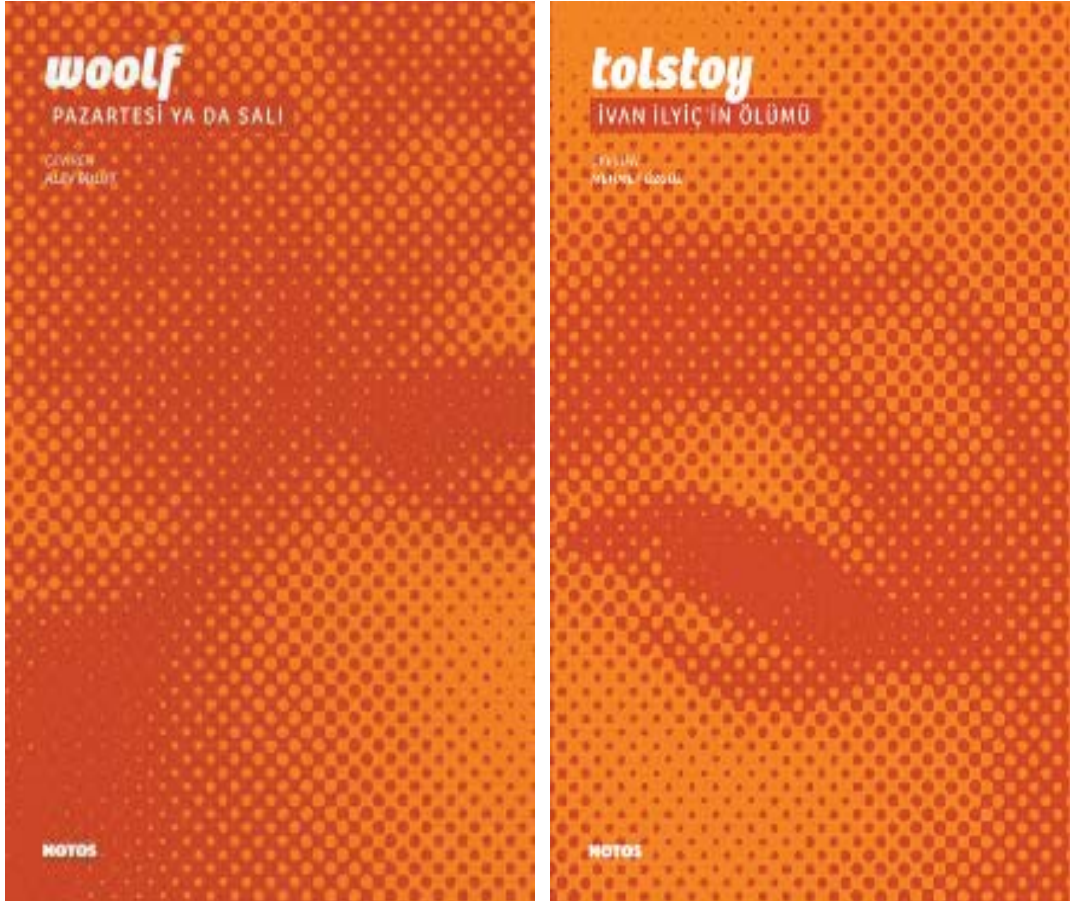
Kapak; kitabın ve yazarının adı, arka kapak yazısı ile birlikte yayınevinin logosu, fiyatı gibi bilgileri de taşır.

Kitabın kapağı diğer kapaklarla rekabet edebilecek, rafta diğer kapaklardan hemen ayrılıp dikkat çekecek, okuyucunun dikkatini yöneltmesini sağlayacak özelliklere sahip olmalıdır. Öyleyse, kitap kapağının, içeriğine dair doğru mesaj taşımaması, en azından hatalı bir yönlendirme yapmaması kadar, güzel, dikkat çekici olmasından da söz edilmelidir.

Ancak unutulmamalıdır ki, kitap kapağında yer alan yayınevinin logosu okur için önemli bir referanstır. Yayınevinin daha önce yayımladığı kitapların okur üzerinde bıraktığı etki olumlu ise, okur tekrar aynı yayınevinin kitaplarını tercih edecektir. Yani tek başına güzel ve çekici bir kitap tasarlamamanın yeterliliğinden bahsedilemez.

3.3.1. Türkiye’deki Yayınevleri Açısından Kitap Kapakları

“Kitabı bir estetik nesne olarak görmek için neleri, nasıl göz önünde tutmak gerekir? Bunu konuşmaya kapaktan başlanabilir. Kitabın önce yüzüne bakarız, sonra konuşmaya başlarız onunla. Kitaba bakanın ilk algısını oluşturduğu için kapak, yayıncının büyük sorunlarından, bilen bilir, çözümü bazen bir karabasan gibi çöktüğü için.” (Gümüş, 2013)

Şekil 3.8: Notos Yayınevi, kitap kapakları

Kitap en başından beri yazıya dökülen fikrin yayımlanmasını hedefleyen bir nesne. Bu nesneyi oluşturan elemanlar yani; kitabın formu, kâğıdı, kartonu ve cildi, zaman içinde geliştirilen yeni yazı karakterleri ve gelişen görsel algı kitabın yeni ve tekrar tekrar tasarlanmasına olanak sundu. Kitap artık sadece taşıyıcı değil, biçimi ile de son derece estetik bir tasarım ürünü.

Genel bir gözlem yapıldığında, Türkiye’deki yayıncılık anlayışı kitabın ticari değeri üzerine kurulduğu görülmektedir. Kitabın estetik değerini kavrayan onun

ticari değerinin yanı sıra ‘değerli bir nesne’ olarak tanımlayan yayınevlerinin sayısı son yıllarda artış göstermiştir.

Şekil 3.A8: Notos Yayınevi, kitap kapakları

Bugüne kadar, kitabın ticari değeri, alınıp satılan bir nesne oluşu, kitabın görsel sunumunu ikinci planda tutan bir yayıncılık anlayışını doğurmuştur. Son yıllarda yayıncılar, iyi tasarlanmış bir kitabın görsel etkisinin kitaba ticari bir değer kattığını farketmeye başlamışlardır. Kitabın tasarımına kıymet veren yayınevleri sayısının artmasıyla doğru orantılı olarak iyi tasarlanmış kitapların sayısının da arttığı gözlenmektedir.

“Kitabın kapağının içeriğini yansıtmaması gerekir mi? İçeriği bilinen kitabın kapağını hazırlarken sorulan ilk soru çoğu kez bu olur. Tersini öne sürenler de olur elbette ama hiç kuşumuz olmasın ki, kitabın içeriğini yansıtır demeyelim ama belirtir kapak...” (Gümüş, 2013)

Kitabın kapağının içeriğini yansıtmaması veya yansıtmaması baştan beri her yayınevinin kendi politikası olarak gözümüze çarpmaktadır. Yayınevlerinin büyük bir çoğunluğunun tercihi olan bütün kitap kapaklarını içeriğinden bağımsız tek tip,

hazır bir yapı ile oluşturmak, her kitap için ayrı tasarım maliyetinin üstünü çizmek anlamına geldiği için genellikle tercih edilen bir yöntem haline gelmiştir.

“Pek çok yayıncı, bazen ekonomik güçlükleri yüzünden, çoğu kez de kapak tasarımı için ayrıca bir maliyet kalemi daha yazmak istemediğinden, kapakları kendisi yapar. Bu durumu gözünüzde canlandırın ve sonuçlarını düşünün. Tasarımcıya kitabın bütün maliyeti içinde küçük kalan bir parayı ödemekten kaçındığı için, kapağı kendisi yapan yayıncının yaptığı işin devamından kuşku duyabiliriz. Oysa ödenen o para, neredeyse on tane kitap satışıyla karşılanabilecek bir tutardır.” (Gümüş, 2013)

“Çizgisi ve yaratıcılığı olan iyi tasarımcı, birikimi/deneyimi olan iyi editör kitabın içi ve dışından her dem sorumludur. Gene de, ben, kitapta özgün tasarım düşüncesine hep inanmışımdır. Bir yayınevinin kimliği tasarımdan geçer.” (Andaç, 2015)

Yayınevleri açısından tek tip kapakların bir başka avantajı, tutarlı bir kurumsal yapı oluşturmayı kolaylaştırıyor olmasıdır.

“Yayınevinin logosu ile ambleminin sürekli olarak görüleceği tek yer, yayımladığı kitapların kapaklarıdır. Demek kapaklar, yayınevinin kimliğini gösterecek asıl alanlardır. O kapakları kendi kimliğine uygun ya da kendine bir kimlik oluşturmak için tasarlamak durumundadır yayınevi.” (Gümüş, 2013)

“Kitap tasarımı bir bütün boyutla başlıyor logo, ön kapak/sırt/arka kapak yazı fontları; ön kapak/arka kapak tasarımı. Yerine göre ön kapak/arka kapak görselleri ve elbette ki arka kapak yazısı. Kitap/yazar adı yerleşimi, varsa çevirmen adı, logo ve kimlik bilgileri...” (Andaç, 2015)

İçeriğinden bağımsız olarak, tek tip tasarlanmış kitap kapakları, yayınevi açısından bir kurumsal tutarlılık, kendine özgü bir yayınevi görsel kimliği yarattığı düşüncesi ile yayınevleri açısından ayrıca kabul görmektedir.

“Bütünü birbirinden farklı, dolayısıyla ortak bir anlayışa, bir kimliğe bağlanamayacak kapaklardan oluşan bir dizi kitap, aradan yıllar geçtikten sonra bile o yayınevinin, okurların zihninde yer etmesini önleyecektir. Bizde de var böyle yayınevleri ve yayımladığı birkaç yüz kitaptan sonra bile, yeni bir kitabını

gördüğümüzde hemen o yayınevine ait olduğunu anlayamadığımız kapaklarla yayınlarını sürdüren yayınevleri niçin bu anlayıştadır, anlamak zor. Onca emeğin, harcanan paranın yaratabileceği karşılığın ancak yarısının yaratılabildiğini görmek, yalnızca o yayınevi için değil, bizim için de elbette düşündürücü olmalı.” (Gümüş, 2013)

Kurumsallaşmış, yıllar içerisinde bir geleneği olmuş yayınevlerinin, kitap kapaklarının fazlaca değişime uğramadan sürdüğünü gözlemlemekteyiz. Bir yayınevinin kitap kapağı anlayışında değişikliğe gitmesi oldukça zor ve güç bir karar olarak karşımıza çıkmaktadır. Gelenekselleşmiş kitap kapaklarının değişimi tasarım anlamında çok başarılı olsa dahi okuyucu gözünde bir küskünlük yaratabilmektedir. Bu sebeple yayınevleri kapak değişimi kararını almaktan çoğu zaman çekinmektedirler.

Tasarım çoğu zaman ‘yeni’ birşey veya birşeyi ‘yeniden’ söylemektir. Kitap kapağı tasarlarken diğer tasarım disiplinlerinde olduğu gibi yenilik, yeni düşünceler, daha başından hemen kabul görmeyebilir. Yeniliğin, okuyucu hatta yayınevi tarafından kabul edilmesi, içselleştirilmesi için zamana ve tekrara ihtiyaç vardır.

“Kapak, kitapla ilgili ne anlatır? İlkın, hikâye anlatmaz kapak. Hikâye yani kitabın hikâyesini anlatmaya çalıştığı zaman, hem somut olmalıdır, ki bu, hikâyeyi görselleştirecek renkli bir resme (illüstrasyona) yöneltir; hem de bu türden resimler kapıları çoğu kez geleneksel anlayışlara açar. Demek, kapakta kitabın hikâyesini anlatan silme renkli resim, o kapağı günümüzdeki tasarım çizgilerinin dışına çıkarır.” (Gümüş, 2013)

İyi tasarlanmış kitap kapaklarının üstünden zaman geçse bile tasarımlarının eskimediğini dahası etkilerinin güçlendiğini söylemek mümkündür. Üstelik bu kitapların kapaklarını, tasarım teknikleri, fotoğraf veya illüstrasyon kullanımı ile sınıflandırmak mümkün değildir, yani iyi kapağı tanımlarken, şu teknikle veya bu teknikle yapılmalıdır tanımları yerine, o kitabın kapağında olması gereken doğru fikri aramak, tasarımcının hedefi olmalıdır, bu da yayınevlerinin ve yazarların tasarımcıya belli bir özgürlük alanı tanımlamalarından geçer.

“Düşünüyorum da, masanın iki yanında da durmuş biri olarak, kitap tasarımı/ön kapak/arka kapak tasarımı/arka kapak yazıları konularında ne çok kafa

yormuşumdur. Hele hele çalıştığım editörlere, tasarımcılara ne çok sözüm olmuştur. Kitabın yapım sürecine katılan tasarımcının editörle nasıl işbirliği içinde olması gerektiğini, arka kapak yazılarından neden editörün sorumlu olduğunu kezlerce anlatmışımdır.” (Andaç, 2015)

“Kapağı birden çok alana ayıran ve geçmişte çok kullanılan grafik biçimler, görsel öge ile yazıları birbirinden ayırmak, daha doğrusu grafiği kolaylaştırmak için uygun bir biçim olarak görülür. Ne ki, 13×19,5 cm boyutlarında, el kadar bir zemini parçalara ayırmak, grafik olarak doğru sayılmaz. Denenmemesi gerektiğinden kuşku yok. Böylece kapağı bütüncül tasarlamak yerine, iki ya da üç alana ayırıp her birini kendi içinde düşünmek (birine resmi, öbürüne yazıları yerleştirmek), yolun yönünü aşağı çevirir. Nitelikli bir göz için bu tür kapaklar da eskimiştir.” (Gümüş, 2013)

Bütçe yetersizliği yüzünden bir tasarımcı ile çalışamayan yayınevleri bir gerçek olarak hep karşımıza çıkmaktadır. Ancak tasarım konusuna önem veren, tasarımcı ile çalışan yayınevi edildiğinde, bu kapının tasarımcılar açısından bir cennet bahçesine açıldığını söylemek pek mümkün görülmemektedir. Bir yayınevi ile çalışan tasarımcı, sembolik bir ücret karşılığında veya hiç ücret talep etmeden kitabın kapağını tasarlamayı kabul etmiş sayılabilir.

Mısırlıoğlu (2003), bu konuyu şu sözlerle özetlemiştir.

“Kitap sözkonusu olduğunda tasarımcılar para istemeyi biraz ahlaksızlık kabul ediyorlar, yayınevleri de bunun üzerine yatıp para kazanmadıkları havası yaratıyorlar. Bu yüzden ben sadece arkadaşlarımın kitap kapaklarını yapıyorum.”

“Bir kapak tasarımcınız yok, kapak için tasarımcıya ödeyecek paranız da yok ve küçük yayınevinizin pek çok işini olduğu gibi, kitap kapaklarını da kendiniz yapıyorsunuz. Bu durumda yayıncı özel, kendine özgü, ayrıksı kapak tasarımları yapmaya, kapaklarına kuş kondurmaya çalışırsa sonuçlar tatsız olabilir. İnternette bedava bir resim bulup kapağa koymak da kurtarmaz. O resim nasıl yerleştirilecek, yazıyla ve öteki kapak bileşenleriyle nasıl bir uyum gösterecek? Öyleyse en iyisi, dümdüz bir zemindir: daha çok beyaz ya da daha az siyah zemin. Kesin kurtarıcıdır.

Beyaz ya da siyah bir zemin üstüne abartısız ve oyuncaklı olmayan bir fontla yazıları yerleştirdiğiniz zaman, sade, basit, yalın ama doğru düzgün bir kapak tamamlanmış demektir.” (Gümüş, 2013)

Yayıncıların, profesyonel tasarımcıları tercih etmemesinin kitap kapağı tasarımına ayrılan bir bütçelerinin olmayışı dışında başka bir nedeni; kendi tasarım anlayışlarına uygun kitap kapaklarını ‘uygulatabilecekleri’ tasarımcılarla veya uygulamacılarla çalışmayı tercih etmeleridir. Tasarımcı, kitabın kapağında ne olması veya olmaması gerektiği konusunda geçmiş deneyimleri ile zaten sabit bir fikri olan yayınevi yöneticileri ile ortak bir zemin bulmak zorundadır.

“Bu işi severek, bilerek, öğrenerek, merak ederek, keşfederek, günde yirmi dört saat düşünerek yaptığımı söyleyebilirim. Baskı makinasının, mücellitin başında durmayan, bunları görmeyenin pek yayıncı olabileceğini düşünemem. Konuyu mürekkep kokusundan geçmek olarak da almam.” (Andaç, 2015)

Bünyelerinde bir tasarımcı barındırmaksızın veya dışarıdan bir tasarımcı ile çalışmaksızın, yıllarca kitaplar basmış, iş başa düştü anlayışıyla bilgisayardaki grafik programlarının başına oturup kendi kitap kapaklarını kendileri yapmış, Yayımcı/ Grafik Tasarımcı kişilerin yıllar içinde kazandığı bu deneyimlerini ister istemez birlikte çalıştığı/çalışacağı tasarımcıya dayatması kaçınılmaz olacaktır.

“Kitapların içeriğini öne çıkarıp kapaklarını ve tasarıma ilişkin özelliklerini önemsemeyenlerin iyi kitap okuru olduklarından da kuşku duyarım. Kitapların bir yüzünü okuyorsak, öbür yüzünü elimize alıyoruz. Üstelik bizdeki kapak anlayışının epeyce eskimiş, eksik ve sorunlu olduğu da ortada.” (Gümüş, 2013)

“Büyük yayınevlerinin bazılarının içeride çalışan grafikerleri var, kimi tasarımcı, illüstratör. Bu istihdam anlayışı önemli ve saygındır elbette. Bütün kapakları kendi bünyenizdeki tasarımcınıza emanet edip sonuçlarıyla mutlu olabilirsiniz. Ben bu noktada, kapağa kuş kondurmaya çalışan grafik-tasarımcılardan korkarım. Süslü olabilir kapak, yapanın yeteneklerini zorlamaya çalıştığı yerde tökezlemeye başlar. Süslü dil nasıl edebiyat dışıysa, süslü kapaklar da kültür yayıncılığı içinde gördüğümüz kitapların dışında kalmalı. .” (Gümüş, 2013)

Bir yayınevinin yayımladığı eserlerin türü, doğal olarak o yayınevinin tasarım anlayışını da belirler. İyi bir tasarımcı, kullandığı her elemanın taşıdığı mesajın

farkında olarak hareket etmelidir. Tasarım, eklemek değil eksiltmektir, bu iyi bir tasarım oluşturmanın altın kuralıdır ve kitap kapağı tasarlarken de geçerlidir.

“Belki de grafik-tasarımcıyı yayınevinin bünyesine almak doğru değildir. Yaratıcı emekten söz ediyoruz ve tam anlamıyla sizin anlayışınıza uygun bir yaratıcıyla çalışma fırsatını bulmak kolay değil. Yüzlerce kapak yapacak bir kişi o. Yüzlerce kapağın bir bölümünü beğenmezseniz, birlikte çalışmak anlamsızlaşabilir. Bu durumda dışarıdan bir grafik-tasarımcıyla çalışmak, belki daha geçerli ve gerçekçi seçimdir. Yeter ki yayınevinin görsel kimliği sürekli değişen zevklerle oluşturulmasın.” (Gümüş, 2013)

Bir yayınevinin kapak tasarımı beklenenden kolayca ayrılan fark edilen kapaklara sahip olmaktır. Tasarımcı ile işbirliği yapmak, bunun yolunu daha kolay bulmayı sağlayabilir.

“Bir yayınevinin her şeyden –içerikten de– önce kapaklarıyla ayırt edildiğini söyleyebiliriz. Belki ben böyle bir açıdan bakıyorum. Demek o kadar önemli, diye düşünülebilir. Öyleyse yayımladığı birçok kapağa bakınca, o kapakların o yayınevine ait olduğu okurun zihninde de yer etmeye başlamış olmalı. İyi kitap okuru, gerçekten de kapağına bakarak o kitabın hangi yayınevine ait olduğunu bilir.” (Gümüş, 2013)

“Günümüz yayın dünyasında artık kitap tasarımının başlı başına bir iş/uğraş olduğu benimsenmiş durumdadır. İşini bilen bir yayıncı iyi başka bir yayıncının yaptığına bakarak kendine çekidüzen vermeyi de bir iş edinmiştir adeta. Kuşkusuz bunda iç ve dış kitap fuarlarının çok yararı olmuştur.” (Andaç, 2015)

“Bir kitabı dolaylayan bu özellikler, imlediğim gibi, yayınevini ele verir. Okur/alıcı buradan kitabın kapağını aralayıp içine göz atar, almaya karar verir ya da vazgeçer. Kitap tasarımı yalnızca tasarımcısına bağlı kalınarak yapılacak şey değildir.” (Andaç, 2015)

Bir yayınevi, kendi kitaplarının ve yazarlarının ihtiyaçlarını en iyi bilen ve tespit eden taraftır. Doğru bir iş bölümü yapıldığı durumlarda, yayın yönetmenin tasarım konusunda sahip olduğu bilgi ve tecrübe birlikte çalıştığı tasarımcıya konfor sağlayabilir.

“Günümüzde tasarım gitgide yalınlaşıyor. Resim ya da desen de yalın bir tasarımın ögesi olabilir, küçük kullanılabilir sözgelimi, renkli değil de siyah-beyaz resimler seçilebilir ya da başka biçimler bulunabilir.” (Gümüş, 2013)

Türkiye’deki yayıncılık geleneğinin bir uzantısı olan, ‘kendi kapağımı kendim yaparım’ anlayışı yerine, bir tasarımcı ile çalışmayı ‘olmazsa olmaz’ gören, tasarımcı’nın görev tanımının dünya standartları üzerinden yapıldığı bir ortamda üretilen kitap kapakları ulaştığı estetik düzey kuşkusuz çok farklı olacaktır.

“Tipografinin krallığı var. Neredeyse sınırsız font seçenekleri içinden çıkarılabilir tipografi ve bilgisayarınızda hazır duran binlerce font arasından seçtiklerinizi dilediğiniz gibi büyütüp küçülterek, eğip bükerek kullanabilir ve yalnızca onlara dayanarak yapabilirsiniz kapaklarınızı. Bu arada bir adım daha yukarı çıkmak isteyen grafik-tasarımcıların pek çoğu o yazıları kendileri yapıyor ve bu durumda müthiş bir özgürlük içinde kullanıyorlar yazıyı. Tipografik tasarımlarda yazı, yazı olmaktan çıkıp çizgilerden, lekelerden oluşan görsel bir öğeye dönüşüyor elbette. Daha çok butik yayıncıların ilgi gösterdiği bu yenilikçi anlayışlar ortaya sıradışı kapak tasarımları çıkarıyor.” (Gümüş, 2013)

Kitap kapağını tasarımı için de geçerli olan temel tasarım kurallarının dışında, temelden hatalı sayılabilecek görsel uygulamalar bir şekilde yayıncılık dünyasında popüler olmuş, yayıncılar ve yazarlar tarafından benimsenip, talep edilir hale gelmiştir.

“Kapaklarla ilgili önemli bulduğum birkaç noktayı da şöyle sıralayabilirim: Sırt yazılarının aşağıdan yukarı değil de yukarıdan aşağı yazılması konusunda artık ezici bir çoğunluğun onayı var. Ama bir grup yayınevi tersinde ısrar etmeyi sürdürüyor. Oysa aynı yayınevlerinin kapaklarındaki öteki öğelere bakış açısı, sırt yazılarındaki bu terslikle çelişiyor. Bizde editöryel biçimler Anglosakson ilkelerine dayalıdır. Zaman içinde seçilmiş ve yerleşmiştir bu ilkeler. Bunu bilinçli biçimde seçmiş yayıncı, sırt yazısını aşağıdan yukarı okunacak biçimde koymaz.” (Gümüş, 2013)

Şekil 3.9: Everest Yayınevi, kitap kapakları

Kitap kapağı denildiğinde, genellikle ön yüz tasarımı akla gelir. Bir kitap kapağı, ön kapak, sırt ve arka kapaktan oluşur, tasarımcı bu üç yüzü birlikte düşünmek ve çözmekle yükümlüdür. Kitabın ön kapağı, arka kapağından ayrı tasarlanamaz.

“Arka kapak yazılarının uzunluğu da ayrı bir sorun. Kimi editör, yazar ya da çevirmen, her kimse, arka kapak yazısına kitapla ilgili, gerekli gördüğü bütün bilgileri, sözleri girmeye çalıştığında, bir sayfalık bir metni arka kapağa yerleştirmeye çalışır. Siz kitapçıda kitabı elinize aldığımızda, o uzunluktaki arka kapak yazılarını okuyor musunuz? Demek ki hemen okunabilir uzunlukta iki kısa paragraf, arka kapaklar için yeterlidir. Üstelik arka kapak yazısı, kitabı yayına hazırlama aşamasında en çetin işler arasındadır, yazarlar bilir. Yayınevinde o kitabın editörünün işidir bu ama kimse de istikle yanaşmaz o metinleri yazmaya.” (Gümüş, 2013)

Şekil 3.10: Güneşiği Yayınevi, kitap kapakları

“Reklam sektöründen gelen tasarımcıların kitap tasarımına da el atmaları “ne olsa yaparız” zihniyetinin bir ürünü. Oysa kitap başlı başına bir düşünce ürünü nesnedir. Ama bir sabun, parfüm, çorap değildir. Tasarımcısını bekler, denk düşmezse de alay ya da eleştiri konusu olur.” (Andaç, 2015)

Bir kitabın kapağından tasarımcısı kadar yayıncının kendisi, o kitabın editörü de sorumludur. Ortak bir çalışmayı gerektirir. Buradaki denge, doğru iş bölümü yapmaktan geçmektedir.

“Yaratıcılık okumayı da gerektirir. Bizde tasarımcıların çoğu kitabın adına bakıyor, içerik göz ardı ediliyor. Bu anlamda kullanılan görsel de kimi kez absürde dönüşebiliyor. Uzmanlaşmak dediğimiz şey de fark yaratılarak kendini gösterir. Tekrar değildir, hele hele özensizlik hiç değildir.” (Andaç, 2015)

“Göz bakar, onun görmesi eğitimle sağlanır. Yani merak, kitap kapaklarıyla ilgili melekelerimizi geliştirmenin sırrıdır. Merak yoksa, nitelik de yukarıdan gelmez.” (Gümüş, 2013)

“Şu bir gerçek ki, kitap tasarımı olmadan günümüzde yapılabilecek bir yayıncılığın pek tutamayacağıdır. Bunları sıklıkla, “yasal korsan yayıncı” olarak

nitelendirmem, kimseyi de incitmemeli. Çünkü kitaba dair hiçbir fikri olmayan nice insanın kitap basmaya yönelmesi, kitap kirlenmesinden başka bir şeye taşıyor bu mecraya.” (Andaç, 2015)

4. GRAFİK TASARIMCILAR, YAZARLAR VE YAYINEVLERİ EKSENİNDE TÜRKİYE’DE KİTAP KAPAĞI TASARIMLARI ÜZERİNE RÖPORTAJLAR

Bu bölümde, bir kitap kapağını meydana getirmek için bir araya gelen farklı disiplinlerdeki kişilerin, yani yazarların, grafik tasarımcıların ve yayınevi yöneticilerinin kitap kapağı hakkındaki ortak ve tezat fikirlerini daha iyi anlamak amacıyla yapılmış kişisel ve güncel röportajlara yer verilmiştir.

4. 1. Hakkı Mısırlıoğlu

1. Kitap kapağı tasarımına başlarken ilk soru ne olmalı?

“İlk soru yayınevine: “Kitabın bir kopyasını gönderebilir misiniz?”

Sonrasında kitabı bir okur gibi okurum (Bu arada kitabı A4 çıkışlarında okumaktan hiç zevk almam) Okurken kapak şekillenmeye başlar. Bittiğinde kapak kafamda bitmediyse ciddi problem. Ama hatırladığım kadarıyla hiç başıma gelmedi.” (Mısırlıoğlu, 2015)

2. Sizce bir tasarımcı, yayınevine, yazara ve okuyucuya karşı sorumluluğu çerçevesinden baktığında nasıl bir denge gözetmeli?

“Yayınevinin kurumsal duruşuna uygun olması (yayınevi aksini talep etmedikçe) bir zorunluluk. Ama asıl sorumluluk okura karşı daha doğrusu kitap severlere ve o yazarı sevenlere karşı. Zira kapak hem yazara hem de içindeki metne saygılı olmalı, bir kitap okurun elinde tutmaktan masada görmekten zevk alacağı bir nesne olmalı.” (Mısırlıoğlu, 2015)

3. Bir tasarımcı olarak, yazarla veya doğrudan yayıneviyle çalışmak arasında fark var mı?

“Benim çalıştığım yazarlara yayınevleri bu konuda karışmıyorlardı dolayısıyla yazarlarla muhattap oldum.” (Mısırlıoğlu, 2015)

4. Başarılı bulduğunuz kitap/kapak tasarımlarının ortak noktası nedir?

“Raf'ta ayrışmaları ve görende benim olmalı duygusu yaratmaları. Sadece tipografik bir kapağı da beğenirim, üstünde illüstrasyon yada fotoğraf olan bir kapağı da.” (Mısırlıoğlu, 2015)

5. Türkiye'deki kitap kapaklarını, komşularıyla ve batı ülkeleriyle kıyasladığımızda nasıl buluyorsunuz?

“Asıl sorunun yayınevlerinin kapağı mümkün olduğunca ucuza halletmek istemesinden kaynaklandığını düşünüyorum. Batı ile kıyaslamaları ben genellikle şu şekilde yapıyorum. Herhangi bir batı ülkesinde yılda 1000 kitap yayımlanıyorsa bunların %90'ı kötü kapaklı, diyelim 100 kitap %90'ı iyi kapaklı kitap yayımlanıyor. Türkiye'de ise daha az kitap yayımlanıyor. Ona da diyelim 100 kitap %90'ı kötü kapaklı yani 10 tanesi iyi bir kapağa sahip oluyor, durum bu. Nitelik farkından çok nicelik farkı var. Sektör geliştikçe sektörün kapağa ayırdığı pay da artıyor. Mesela müzik şirketleri daha iyi durumda CD coverleri fotoğraf prodüksiyonundan tasarımına çok kaliteli bir seviyeye geldi.” (Mısırlıoğlu, 2015)

6. Gelişen teknolojik koşulları dikkate aldığımızda, kitap kapakları tasarımlarının dünyle bugünü arasında neler değişti, sizin gördüğünüz nasıl farklar var?

“E-Kitap'ın çıkması kapak tasarımını dışlamıyor aksine olanaklarını zenginleştiriyor. Mesela hareketli kapaklar yapmak mümkün, hatta seçenekler sunup okurun istediği kapağı yüklemesi mümkün. Ama digital teknolojinin kitap baskılarını azaltacağı gibi de bir gerçek var. Bu kitap'ı nesne olarak sevenler için olumsuz bir durum ama orta vadede zorunlu bir durum.” (Mısırlıoğlu, 2015)

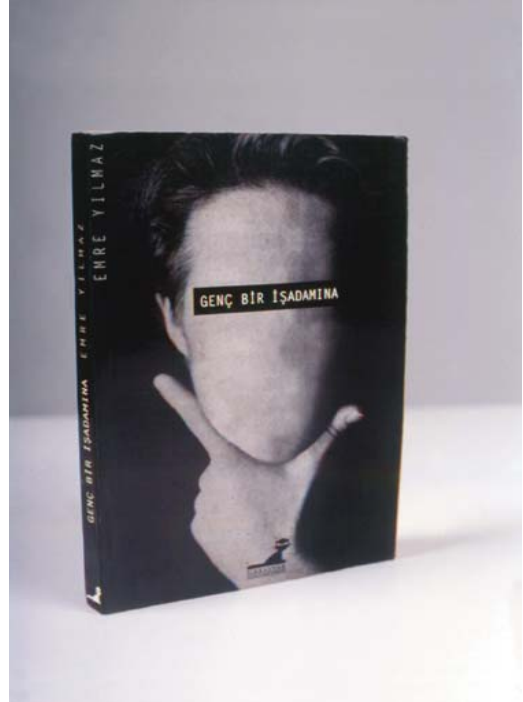
7. Kitap aynı zamanda para karşılığı alınıp satılan bir nesne, çeşitli kişiler ve kurumlar bu denge üzerinden hareket etmek zorunda. Buradan

hareketle kitap ve kitap kapağı tasarlamının kitabın daha fazla okura ulaşmasını sağlamak kısmında yayıncıların rolü sizce ne?

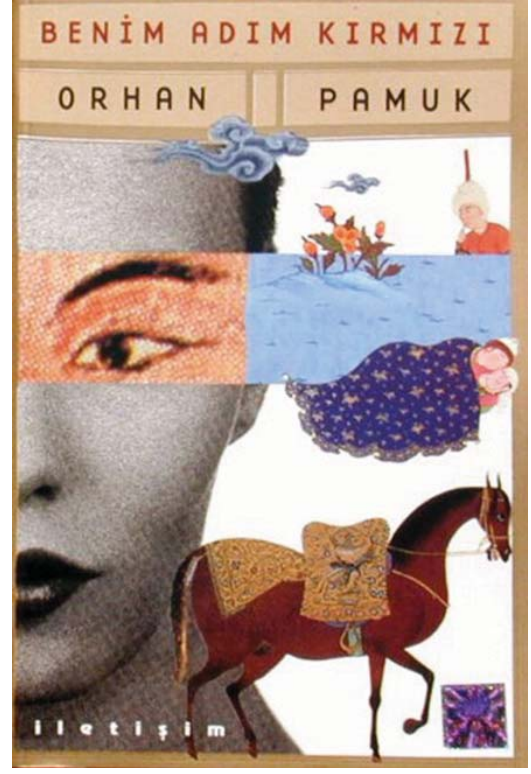
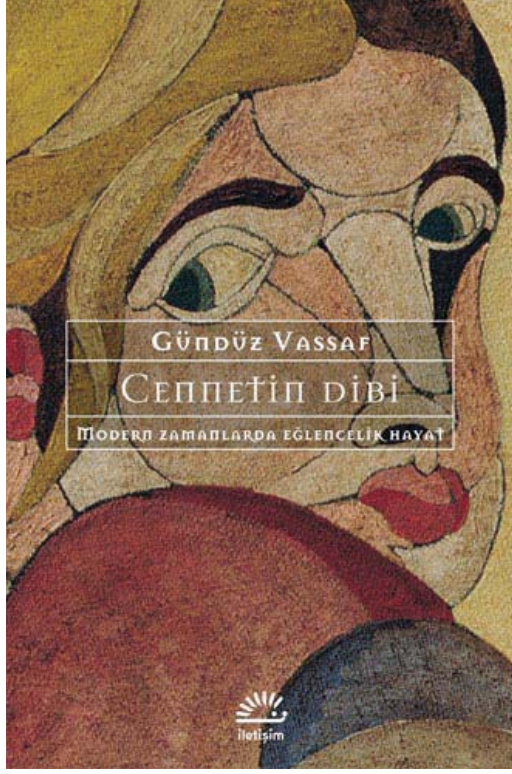
“Yakın zamana kadar kitap duyuruları yapılırdı ama reklam formatında yani içinde fikir olan bir formatta film, outdoor afiş, ve ilan yapmak da ayıplanırdı. Orhan Pamuk’la Benim adım kırmızı için ilk Billboard’u yaptığımızda ve Kar romanı için reklam filmi yaptığımızda kıyamet kopmuştu. Sanırım şimdi bu durum aşıldı. Bence bu meselenin çözümü için kitap ekleri dışındaki mecralarda da kitap reklamları yapılmalı.” (Mısırlıoğlu, 2015)

8. Tasarım, yeni bir okur profili yaratabilir mi sizce? Kitap okuma alışkanlığı olmayan biri kapağından etkilendiği bir kitabı satın alıp okur mu, yoksa o kitap senelerce okunmayı mı bekler?

“Okur çoğaltır mı bilmem ama satışı artırabilir. (Kütüphanemde sırf kapağı için alıp okumadığım bir sürü kitap var) Ayrıca nacizane bir saptamam var; İyi bir kitap okuru yazarı seçerek okuyor. Dolayısıyla kapak onlar için çok da önemli değil. Vasat kitap okuru ise duyduğu kitabı arıyor dolayısıyla kitabın raf’ta görünür olması kitabı ilgisini çekiyor. Kitap okuma alışkanlığı olmayanlar için ise yapacak bir şey yok maalesef.” (Mısırlıoğlu, 2015)

Şekil 4.1: Hakkı Mısıroğlu, kitap kapakları

Şekil 4.A1: Hakkı Mısıroğlu, kitap kapakları

4. 2. Haluk Tuncay

1. Kitap kapağı tasarımına başlarken ilk soru ne olmalı?

“İlk sorum şu olur...

Eğer yayınevine soruyorsam;

“Daha önce bastığınız kapakları görebilir miyim?”

Eğer yazara soruyorsam;

“Daha önce basılan kitaplarınızın kapaklarını görebilir miyim?”

(Tuncay, 2015)

2. Sizce bir tasarımcı, yayınevine, yazara ve okuyucuya karşı sorumluluğu çerçevesinden baktığında nasıl bir denge gözetmeli?

“Varsa eğer yayınevinin kimliğini gözardı etmeden, her kitabın var olan okuyucu kitlesini ve içeriğinde bulunan “ses tonu”nu düşünerek tasarımı gerçekleştirebilmek iyi bir denge sağlar diye düşünüyorum.” (Tuncay, 2015)

3. Bir tasarımcı olarak, yazarla veya doğrudan yayıneviyle çalışmak arasında fark var mı?

“Benim için belirgin bir fark olduğunu söyleyemem. Yazar genelleme ile tarif edilebilecek bir kişilik değil, her yazar ayrı kişilik. Yazar ya da yayınevi, hangisi olursa olsun ben kişisel olarak tek bir sorumlu ile çalışmayı tercih ederim.” (Tuncay, 2015)

4. Başarılı bulduğunuz kitap/kapak tasarımlarının ortak noktası nedir?

“Kitap, 3 boyutlu, duygusal yani göz ile görülebilen, el ile tutulabilen, hatta kendine has kokusu olan bir nesnedir. Kapak ise, kitabın “yüzü”dür. İster tipografik, ister resimleme, ister fotoğraf ağırlıklı tasarlanmış olsun bakan kişiye duygusal olarak hitap eden “yüzü”dür. Başarılı bulduklarım; kapağı, sırtı, arka kapağı, cildi, kağıdı bir bütünlük içinde tasarlanmış ve duygusal olarak kendi okuyucu kitlesine hitap edebilen kapaklar/kitaplardır.” (Tuncay, 2015)

5. Türkiye’deki kitap kapaklarını, komşularıyla ve batı ülkeleriyle kıyasladığınızda nasıl buluyorsunuz?

“Finansal problemler, batı ülkelerinde kişi başına düşen kitap tüketimi, yayım sayısı göz önüne alındığında yeterince önem verilebildiğini söyleyemem. Ancak son yıllarda tüm “zorlayan” şartlara karşın bazı yayınevlerinin iyi sonuçlar aldıklarını söyleyebilirim.” (Tuncay, 2015)

6. Gelişen teknolojik koşulları dikkate aldığımızda, kitap kapakları tasarımlarının dünüyle bugünü arasında neler değişti, sizin gördüğünüz nasıl farklar var?

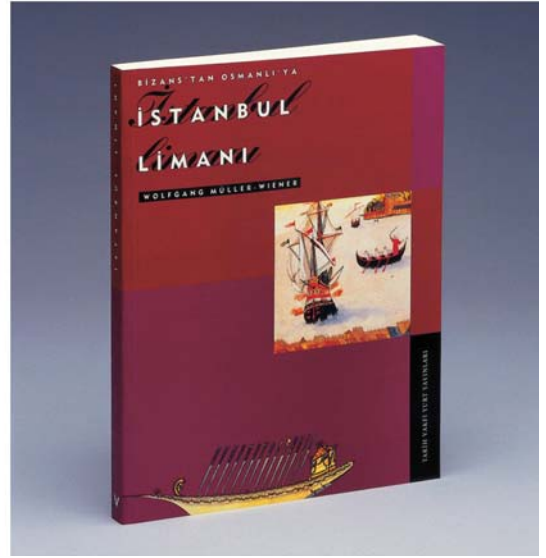
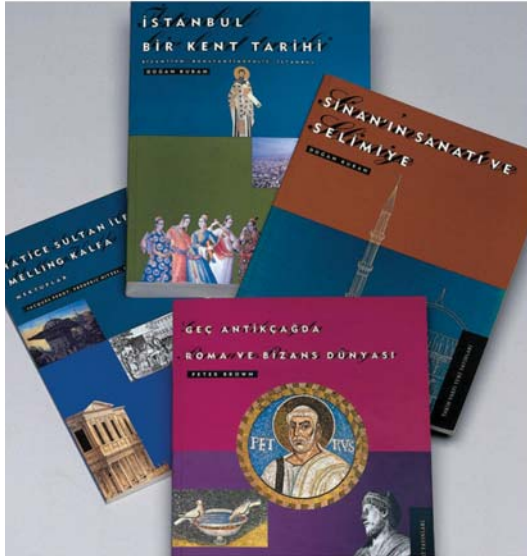
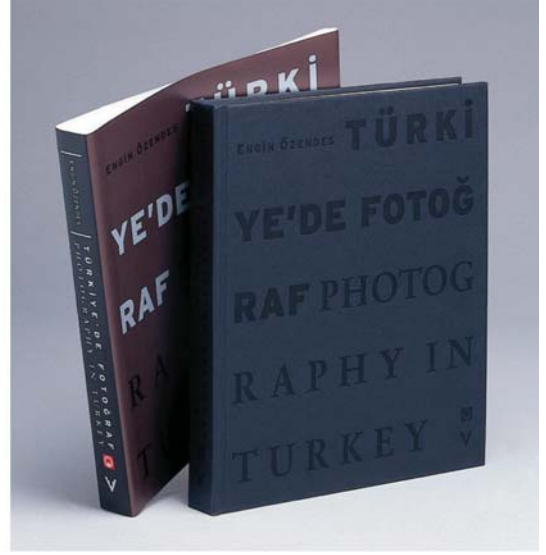
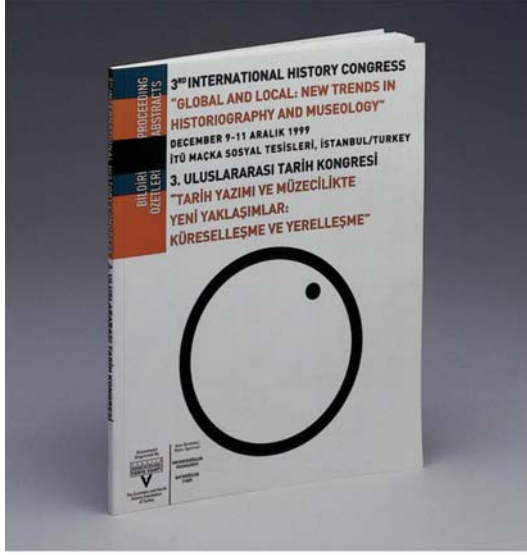
“Teknoloji daha çok özgürlük sağlıyor ve eskiye göre bazı uygulama zorluklarını çok hızlı aşarak tasarımcılara geniş olanaklar sağlıyor. Bir yandan da tasarımı demokratikleştiriyor. Bunu sonuçları (iyi-kötü yanları) çok uzun bir tartışma konusu ama teknolojinin düşünmek için daha çok zaman kazandırdığı bir gerçek.” (Tuncay, 2015)

7. Kitap aynı zamanda para karşılığı alınıp satılan bir nesne, çeşitli kişiler ve kurumlar bu denge üzerinden hareket etmek zorunda. Buradan hareketle kitap ve kitap kapağı tasarlamamanın kitabın daha fazla okura ulaşmasını sağlamak kısmında yayıncıların rolü sizce ne?

“Bu soru çok bilinmeyenli. Kurum kimliği/kültürü, arz-talep, iletişim, pazarlama, dağıtım, finans gibi o kadar çok bileşeni içeriyor ki açıkçası yeterli bilgim olmayan bu konularda görüş bildiremeyeceğim.” (Tuncay, 2015)

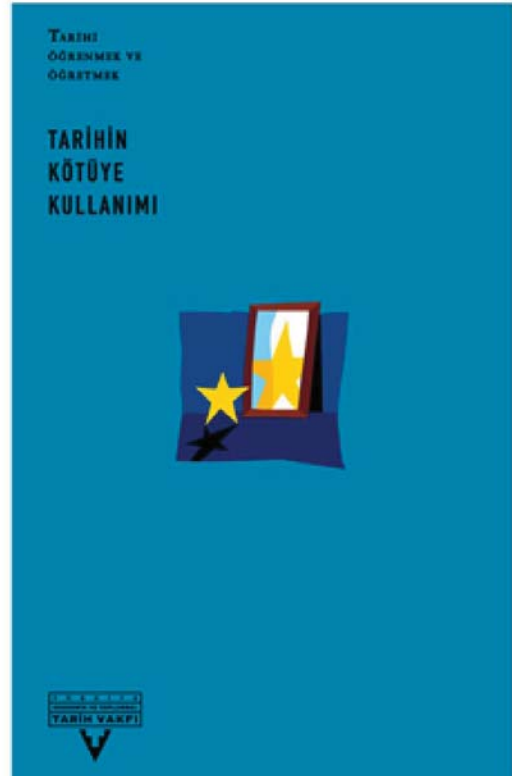
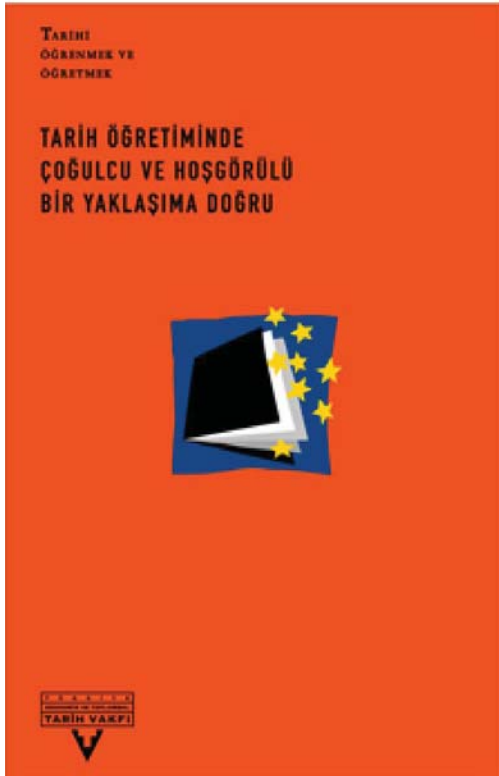
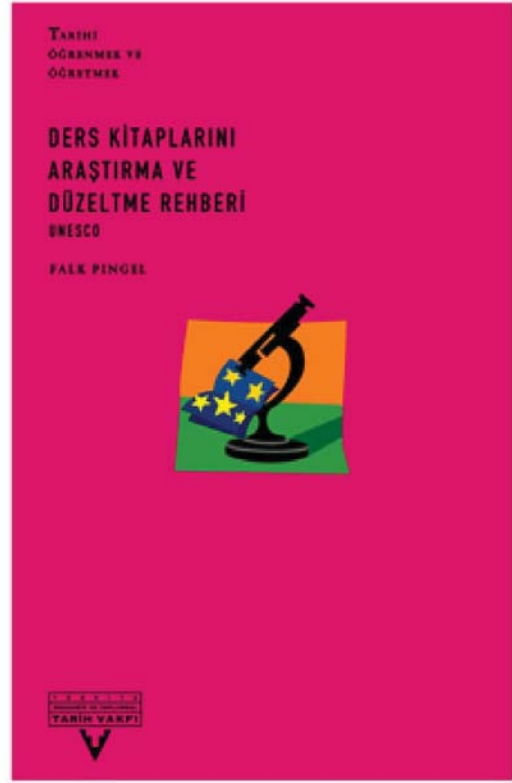
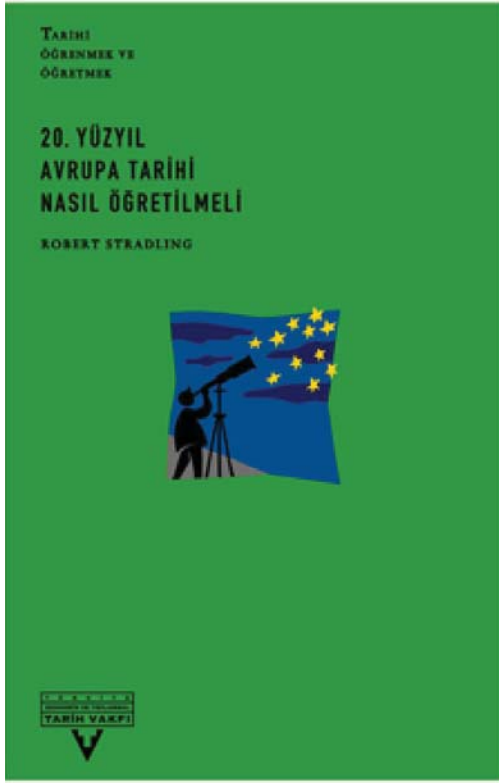
8. Tasarım, yeni bir okur profili yaratabilir mi sizce? Kitap okuma alışkanlığı olmayan biri kapağından etkilendiği bir kitabı satın alıp okur mu, yoksa o kitap senelerce okunmayı mı bekler?

“Okuma alışkanlığı farklı bir durum. İyi tasarım belki kitapla “ilk ilişki” kurma durumunu başlatabilir ama okuma alışkanlığı olmayan kişinin sonradan bir kapak sayesinde bu alışkanlığı kazanacağını zannetmiyorum.” (Tuncay, 2015)

Şekil 4.2: Haluk Tuncay, kitap kapakları

Şekil 4.A2: Haluk Tuncay, kitap kapakları

4. 3. Uğurcan Ataoglu

1. Kitap kapağı tasarımına başlarken ilk soru ne olmalı?

“İlk önce kitapta anlatılanları kendime göre bir renkle tanımlıyorum ben. Sonra bir obje, bir imge veya bir yazı karakteri olarak. Yazarın kitabında anlattığı şeyleri, kapakta görsel olarak yeniden anlatmaya kalkışmak hiç bir zaman yapmak istemediğim bir şey. Önemli olan yazarın ruh halini ve kitapta yazdıklarını hissettirebilmek. Kitapçıya girdiğimde o kitabı nasıl bir kapakla görmeyi hayal ediyorsam, onu gerçeğe dönüştürebilmek benim hedefim. Hem tasarımcısı hem de okuyucusu olarak.” (Ataoglu, 2015)

2. Sizce bir tasarımcı, yayınevine, yazara ve okuyucuya karşı sorumluluğu çerçevesinden baktığında nasıl bir denge gözetmeli?

“Bir kitap kapağının yayınevi kimliğine göre mi, yoksa kitabın içeriğine göre mi tasarlanması gerektiği hep tartışılmıştır. Ben öncelikle yazarın kimliğine ve oluşturduğu okuyucu kitlesine uygun kapaklar yapmaya çalışıyorum. Yayınevi, yazar ile okuyucuyu buluşturan teknik bir platform. Kapak tasarımı ise yazarın okuyucuyla kuracağı ilişkinin duygusal platformu. Bu yüzden yayınevinin daha geride, arkada kalması gerektiğini düşünüyorum.” (Ataoglu, 2015)

3. Bir tasarımcı olarak, yazarla veya doğrudan yayıneviyle çalışmak arasında fark var mı?

“Yazar ve yayınevindeki ekiple birlikte bir “workshop” şeklinde çalışıyoruz. Tasarımcı olarak probleme nasıl yaklaştığıma ortak olmalarını sağlıyorum. Aynı şekilde ben de onların düşüncelerini, endişelerini öğrenmeye çalışıyorum. Bunun yapılan işe çok katkısı oluyor. Doğruluk ve güzellik arayışında olanların birbirini bulup, beraber çalışabilmeleri büyük şans.” (Ataoglu, 2015)

4. Başarılı bulduğunuz kitap/kapak tasarımlarının ortak noktası nedir?

“Binlerce kitap arasındaki bir kitabı farkediyorsak, bizi kendine çağırıyorsa ve ona dokunmamızı sağlıyorsa bu başarıdır. Bunun nedeni kitabın adı, kapağı, rengi, tasarımı yada ne olursa olsun. Kitabın içiyle dışı arasında bir bütünlük

sağlanmışsa o kitap etrafına bir ışık yayıyor ve kendini bize farketliyor. Başarılı kitap tasarımlarının ortak noktası bizimle göz teması kurabilmesi.” (Ataoğlu, 2015)

5. Türkiye’deki kitap kapaklarını, komşularıyla ve batı ülkeleriyle kıyasladığımızda nasıl buluyorsunuz?

“Matbaanın çok geç geldiği bu topraklarda elbetteki bir geride kalma durumumuz var. Grafik tasarım eğitimi alanlar, geçmişte neler yapıldığını araştırıp inceleyerek bu eksikliği bir ölçüde gideriyor. Yılda basılan kitap sayısı olarak Avrupa’nın önde gelen ülkelerinden biri olduğumuzu duymuştum. Bu da kapak tasarımına verilmesi gereken önemin artmasını sağlayacak. Ama çok okunan kitapların kapaklarında bile maalesef hazır görsellerin içine yazı koyarak yapıldığını görüyoruz.” (Ataoğlu, 2015)

6. Gelişen teknolojik koşulları dikkate aldığımızda, kitap kapakları tasarımlarının dünüyle bugünü arasında neler değişti, sizin gördüğünüz nasıl farklar var?

“Teknoloji bir kitabın sadece üretim şeklini ilgilendirir. Dijital kitapların geleceği, gelecek kuşakların problemi olsun. Biz bugün yapacağımız kitapların ruhunu ve duygusunu tasarıma nasıl yansıtabileceğimize çalışalım. Tabiki teknolojinin her türlü avantajını kullanarak.” (Ataoğlu, 2015)

7. Kitap aynı zamanda para karşılığı alınıp satılan bir nesne, çeşitli kişiler ve kurumlar bu denge üzerinden hareket etmek zorunda. Buradan hareketle kitap ve kitap kapağı tasarlamamanın kitabın daha fazla okura ulaşmasını sağlamak kısmında yayıncıların rolü sizce ne?

“Bir kapağın, kitabın satışını ne kadar etkilediğine dair elimizde bir araştırma yok. Yazar ne kadar tanınıyorsa, okuyunlar ne kadar tavsiye ediyorsa, kitap da o kadar satılıyor. Yayıncılar kapak tasarımı konusunda tasarımcılara yeteri kadar güvenmiyorlar, hatta para vermek bile istemiyorlar. Belki kitapların satış hedeflerine göre bir tasarım bütçesi oluşturulabilir. Çok satan bir kitabın kapak tasarımı ile bir şiir kitabının kapak tasarımı bedeli aynı olamaz. Bu ilişkiyi verimli hale getirmek için tasarımcıların da bazı adımlar atması gerekiyor. Müşterinin en hoşlanmadığı şey, kendine bir şeyin dayatılmasıdır. Aslında müşterinin de tasarımcının da birbirinden öğreneceği çok şey var.” (Ataoğlu, 2015)

8. Tasarım, yeni bir okur profili yaratabilir mi sizce? Kitap okuma alışkanlığı olmayan biri kapağından etkilendiği bir kitabı satın alıp okur mu, yoksa o kitap senelerce okunmayı mı bekler?

“İyi tasarım hiç bir zaman eskimez denir ama şimdiki zamanın gerçeklerini de görmezden gelemeyiz. Elli yıl öncesinin tasarım anlayışıyla bugüne seslenmek isterseniz kimse sizi duymaz, görmez. Şu da bir gerçek ki basılan bu kadar kitabın içinde okunmadan tarihe karışan, karışacak çok kitap var. Onun için bir kitabı yazmak için harcanan zamana ve emeğe hakkını vermek için, o kitabın tasarımına da biraz özen göstermek, güncel eğilimleri dikkate almak gerekiyor.” (Ataoglu, 2015)

9. Son olarak eklemek istedikleriniz...

“Tam olarak hatırlamıyorum ama yirmi yıl önce diyelim, bir Roma tatilinde Vatikan’ı da ziyaret etmiştik. Oranın kütüphanesindeki beşyüz yıllık el yazması kitapları incelemiştik. O kitaplardaki sayfa düzeni, tipografi ve illüstrasyonları görünce çok şaşırdım. Bugün hayranlıkla takip ettiğimiz güncel yabancı işlerdeki tasarım anlayışının ilk örnekleriydi. Onlar böyle bir mirasın üzerinde duruyorlar ve kendi geçmişlerinden beslenip o yolda devam ediyorlar. Biz de onlara bakıp sözüm ona kendimizi güncellemeye çalışıyoruz. Bir bakıma suyunun suyu oluyoruz. Resim yapmanın günah olduğu, matbaanın dini sebeplerle çok geç geldiği bir toprakta, bir de arap harflerinden latin harflerine bir gecede geçmek elbetteki bizi biraz uzaylı yaptı. Yarıları doğulu, yarıları batılı bir insan güruhu olduk. Tasarımın hiç bir dalı bu topraklarda acil bir ihtiyaç haline gelememi. Çünkü önce karnımız doymalıydı. Tasarıma ilgi duyanları, yapmak isteyenleri bile yadırgadılar. Bugün bir kitap kapağı hakkında yaşadığımız tartışmalı durumun temelinde geçmişimizden kalan bu tortular var.” (Ataoglu, 2015)

Şekil 4.3: Uğurcan Ataoğlu, kitap kapakları

4. 4. Semih Sökmen

1. Kitap kapağı tasarımına başlarken ilk soru ne olmalı?

“Bu kitabın ruhunu, mizacını imgesel olarak nasıl ifade etmeli? Ama bu “ifade etme”ye açıklık getirmemiz lazım. Bu “ifade etme”. Hemen aklımıza geleceği şekilde. Bir temsil etme, resmetme, illüstre etme meselesi değil. Daha fazla birşey.” (Sökmen, 2015)

2. Sizce bir tasarımcı, yayınevine, yazara ve okuyucuya karşı sorumluluğu çerçevesinden baktığında nasıl bir denge gözetmeli?

“Eğer sorunun kastını doğru anlıyorsam; bu uçlar, yayınevi, yazar, okur, bana daha çok tasarımın karşısındaki sınırlılıkları hatırlatıyor. Yani her tür tasarımın sanatsal özgürlüğüne, genişliğine, yaratıcılığına sınır getiren faktörler. Ama bir yandan da tasarımın ayaklarını yere bastıran şeyler. Hiçbir zaman bomboş kırıltık bir düzlükte ev yapmıyoruz, ya da nadiren yapıyoruz. Her tasarımcının hayali bu olmasına rağmen, sınırları, başlangıç koşulları olmayan bir tasarım mümkün değil. Daha doğrusu tasarım zaten tanımını itibarıyla, galiba bu sınırlarla yaratıcılık arasında iyi, güzel, fonksiyonel bir çözüm bulabilmek.” (Sökmen, 2015)

“Mesele bir iletişim problemi olduğu için galiba benim için en önemli unsur okurlar. Yani tasarlanan şey, ev olsaydı o zaman da “evi kullanacak olan” derdim, “müşteri” derdim. Bu sorumluluğu okura karşı hissetmek için başarısı açısından bana daha doğru geliyor. Örnek verirsek, okura kitap hakkında olduğundan farklı bir fikir veren bir kapak, satışına pozitif katkıda bulursa bile nihayetinde benim için başarılı değildir, eğer meselenin farkındaysam buna izin vermem.” (Sökmen, 2015)

3. Bir yayınevi sahibi olarak, tasarım aşamasında bir kitabın kapağına karar verirken, tasarımcı, yazar, yayınevi kriterleri arasında nasıl bir denge gözetiyorsunuz?

“Ben tasarımcı, yazar ve yayınevini aslında aynı tarafta görüyorum: İşin kendisinden başka birşeyler (kişisellik, otorite problemleri, vs.) girmiyorsa ortama, normalde bunlar arasında gerçek bir çelişki olmayacaktır. Aralarındaki etkileşim de aslında nihai ürün açısından son derece verimli olabilir, yeter ki böyle bir ilişkiyi hayata geçirebilsinler, taraflar bundan zevk alsın. Ama kitabın ruhuna ve mizacına en

yakın kişi olduğundan bir kitap kapağının yazarı tarafından benimsenmesi, beğenilmesi, hatta çok beğenilmesi her zaman çok önemli olur benim için. Böylece kitap, yazar tarafından kastedilmiş imgeselliğini, ifadesini kazanmış olur; ya da onun kastettiğinin en yakınına dışmış olur. ” (Sökmen, 2015)

4. Başarılı bulduğunuz kitap / kapak tasarımlarının ortak noktası nedir?

“Bunu anlatabilmek için bir kavram kullanmalıyım: Katma değer. Kitap kapağı, kitabın değerine eklenen bir Şey olmalıdır. Kitaba katılan bir değer olmalıdır. İlk soruda “ifade etmek” demiştim. Bu “ifade etmek” illüstre etmek, resmetmek, kitabın içeriğini göstermek değil; bununla yetinmemeli. Zaten yetinirse hiçbir Şey gösteremez. Çünkü işin aslına bakılırsa bir illüstrasyon bir Şey gösterir, ama asla tek başına kitabın içeriğini gösteremez, temsil edemez. Dolayısıyla kitabın içeriğinin “izilmesi” aslında imkansızdır. Bu yüzden iyi kitap kapakları, genellikle, kitaba zekice bir katkıda, hatta yorumda bulunurlar. Bu yorum, sanatçının, tasarımcının, kitaba eklediği imgesel bir katma değerdir. Aynı Şeyi Şöyle de ifade edebilirdik: Kitaptan görselliğini çıkarttığımızda kitap birşey kaybediyor olmalıdır. Eğer böyle bir fark oluşmuyorsa, diyebiliriz ki, ortada aslında tasarlanmış birşey yoktur. Yapıp edilenler, her kitaba uygulabilecek Őeylerdir. ” (Sökmen, 2015)

“Bir de özgünlük, biriciklik, kendine uygunluk var. Ama bunu mevcut bir tasarımın kopyalanması, taklit edilmesi anlamında söylemiyorum. Bu zaten malum birşey. Tasarım deniyor ama aslında kapak grafiklerinin büyük bir çoğunluğu belirli tasarım kalıplarının replikasıdır, çoğaltılmasıdır. Kastettiğim Şu: Birçok kitap kapağı, birbirinden farklı kitaplara kapak olabilir. Başarılı bir kapak ise, sanki sadece o kitabın kapağı olabilmış duygusu bırakır. Yani alıp o kapağı aynı konuda, benzer ya da yakın başka bir kitaba takamazsınız. Böyle sınıyabilirsiniz: Bu kapak ancak bu kitaba kapak olabilir, diye. Bunun tasarımcının “yorumu” dediğim Őeyle, yani tasarımın bu yorumu taşmasıyla çok ilgisi var elbette. ” (Sökmen, 2015)

“Bir de yıkma, kurma diyebileceğim bir yan var: Hepimiz çocukluğumuzdan bu yana belirli kalıplar, klişeler vasıtasıyla, belirli imgesel arketipler vasıtasıyla görürüz, hatta dışnrz. Bir kapağın imgeselliğinde bu mevcut kalıpları kırmak ve yeniden kurmak, yani verimli bir eleştirel dışnceyi imgeler üzerinden çalıştırmak mümkündür, ve genellikle bu yol zihnimizi kışkırttığı, hatırlattığı, farkettirdiği için başarılı olur. Yani algılamak için zihnimiz bir yandan klişelere, tanıdık imgelere

ihtiyaç duyar, ama aynı zamanda yeterince zekidir, bunlarla oynanan oyunlara hızla uyum gösterir, bundan zevk alır.” (Sökmen, 2015)

5. Türkiye’deki kitap kapaklarını, komşularıyla ve batı ülkeleriyle kıyasladığımızda nasıl buluyorsunuz?

“Bizim ilk kitaplarımızı yayınladığımız 80’li yıllara göre kitapların eli yüzü çok düzeldi. Tek tek tasarımcılar farklı şeyler deneyebiliyorlar. Ama işin aslına bakılırsa hâlâ kitapların büyük bir çoğunluğu, düşünülerek, tasarlanarak değil, mevcut çözümlerin çoğaltılması yoluyla yayınlanıyor. Tasarım Türkiye’de bir kültür değil, ya da dar bir çevre için bir anlam ifade ediyor.” (Sökmen, 2015)

6. Gelişen teknolojik koşulları dikkate aldığımızda, kitap kapakları tasarımlarının dünüyle bugünü arasında neler değişti, sizin gördüğünüz nasıl farklar var?

“Masaüstü yayıncılığın gelişmesiyle, söz ettiğim “çoğaltma tasarım” nicelik olarak çok arttı ve bu da imgesel evrende bir kirlilik yarattı. Kitapların büyük bir çoğunluğunun kapağı, her kitaba kapak olabilecek türden şeyler. Bu yüzden “fantezi edebiyatı” der demez aklımıza bir görüntü geliyor. Ya da “best-seller” kapağı deyince gözümüzün önüne belli unsurları, belli çerçevelemesi, belli kaligrafisi olan kapaklar geliyor.” (Sökmen, 2015)

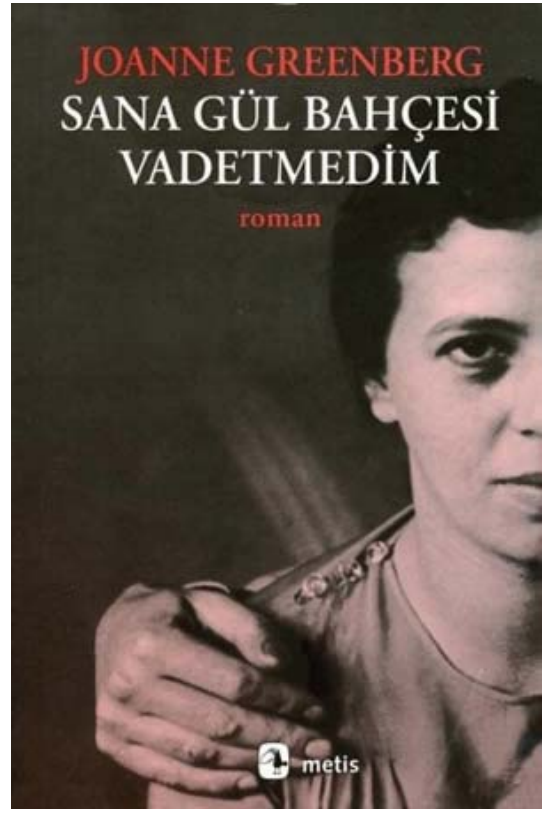
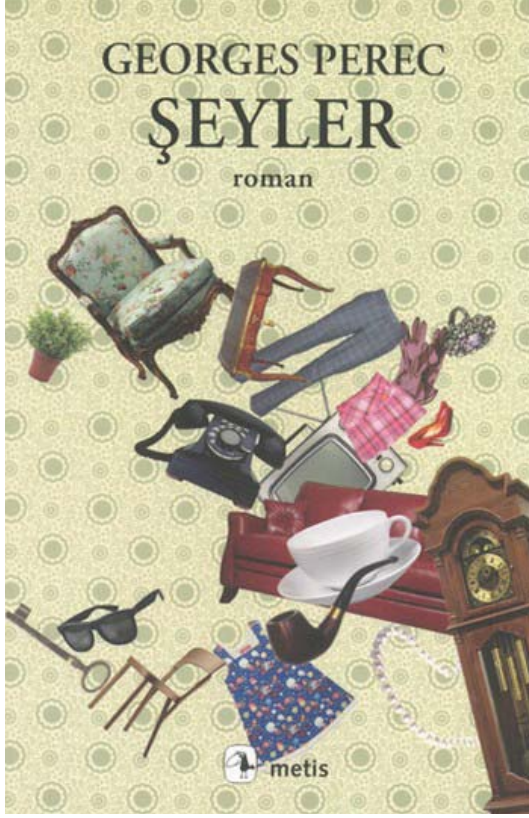
7. Kitap aynı zamanda para karşılığı alınıp satılan bir nesne, çeşitli kişiler ve kurumlar bu denge üzerinden hareket etmek zorunda. Buradan hareketle kitap ve kitap kapağı tasarlamının kitabın daha fazla okura ulaşmasını sağlamak kısmında yayıncıların rolü sizce ne?

“Kitap hep satılan birşeydi. İlk seri üretim makinesini matbaa makinesi olduğu ve ilk kitlesele üretim metaı da kitap olduğu (İncil) unutuluyor. Tasarım ve görsellik, iletişim imkanını artırıyorsa, bu da kitabın daha fazla satmasına, ilgi görmesine olanak sağlıyorsa, kim ne diyebilir. Bu “satış” meselelerinde karıştırılan şey bence şu: İyi, güzel, güçlü bir kitabı satmaya çalışmak başka bir şey, satabilmek için kitap yapmak başka birşey. Yani bu kitabı çok sevdim, nasıl yapayım da daha fazla satabileyim diye düşündüğünüzde, bu bir iletişim problemini düşünmenize sağlayacaktır ve bu iyi, güzel bir şeydir. Diğeri bu insanlara ne satabilirim diye düşünmek bundan çok farklı bir şey.” (Sökmen, 2015)

8. Tasarım, yeni bir okur profili yaratabilir mi sizce? Kitap okuma alışkanlığı olmayan biri kapağından etkilendiği bir kitabı satın alıp okur mu, yoksa o kitap senelerce okunmayı mı bekler?

“Evet, bence yaratabilir. Ama bu bana birşey hatırlatıyor. Ben boşluğun, olmayan birşeyin tasarlanabileceğine inanmıyorum. Yani olmayan birşeyi tasarımla yaratamazsınız. Çok malzeme, çok süs, çok para, çok düşünce, çok ima, herşey çok... ama herşeyin çok olması bir anlam üretimine yol açmayabilir. “Proje kitap”ların sorunu budur genellikle. Tasarım, kitabın meramından fazladır. Çok iyi fikir, bir kez şifresi çözüldükten sonra uçar gider. Kitap bir fikir, kavram, akıl edilmiş bir şey değildir. Bundan daha fazla birşeydir.” (Sökmen, 2015)

Şekil 4.4: Metis Yayınevi, kitap kapakları

4. 5. Esra Özdoğan

1. Kitap kapağı tasarımına başlarken ilk soru ne olmalı?

“Kapak tasarımında öncelikli hedef kitabın içeriğine dair hem kapsayıcı, hem de çekici bir sunum olmalı. Tasarımcının en önemli meselesi de kitabın ya da ait olduğu dizinin anlaşılabilirliğini öne çıkaracak bir görsel kod yaratmak olmalı. Kısacası, estetik kaygılar kitap ya da dizi içeriğinin önüne geçip bunları görünmez kılmamalı.” (Özdoğan, 2015)

2. Sizce bir tasarımcı, yayınevine, yazara ve okuyucuya karşı sorumluluğu çerçevesinden baktığında nasıl bir denge gözetmeli?

“Bir derecelendirme yapmam gerekirse, tasarımcının öncelikle kitabı, sonrasında yayınevini ve son olarak da yazarı gözetmesi gerektiğini düşünüyorum. Tasarımcının öncelikli derdi kitabın kendisi ve aktarmaya çalıştığı şeyler olmalı. Kitap elbette yayınevinin ve yazarın kimliğini de yansıtır nitelikte bir görsellikle piyasada yerini alacaktır. Markalaşmış yazarların kitaplarında bir dizi mantığı gözetilebilir elbette. Ama bana göre asıl öne çıkarılması gereken her zaman için bir dizi şablonu içerisinde yer alacak olsa da kitabın kendisidir.” (Özdoğan, 2015)

3. Bir yayınevi sahibi olarak, tasarım aşamasında bir kitabın kapağına karar verirken, tasarımcı, yazar, yayınevi kriterleri arasında nasıl bir denge gözetiyorsunuz?

“Kurulması epeyce güç bir denge olduğunu söyleyebilirim. Yazar da, kitabın ilk okurları olarak yayınevi ve tasarımcı da eşit söz hakkına sahip olacaktır. Ancak her zaman için kitabın isterleri gözetilmeli ve bu konuda mutabık kalınmalı.” (Özdoğan, 2015)

4. Başarılı bulduğunuz kitap / kapak tasarımlarının ortak noktası nedir?

“Bencil olmayan, yaratıcılığını estetik açıdan yayınevi kimliğiyle, kitap ve dizi mantığının zorunluluklarıyla örtüştürebilmiş, yine de her tasarımına kendi imzasını atabilmiş tasarımcı benim için başarılı tasarımcıdır.” (Özdoğan, 2015)

5. Türkiye’deki kitap kapaklarını, komşularıyla ve batı ülkeleriyle kıyasladığınızda nasıl buluyorsunuz?

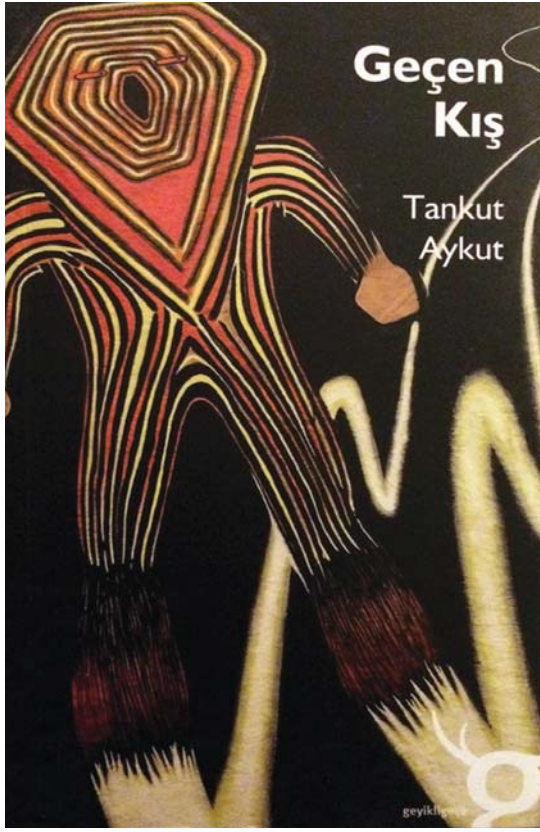
“Türkiye’de bir kitap endüstrisinden söz edemesek de, gelişip zenginleşmekte olan bir yayın piyasasından söz edebiliriz. Bu piyasada belli bir görünürlükleri olsa da, sahne arkasında çalışan birçokları gibi (özellikle de çevirmenler ve editörler) tasarımcıların da işinin çoğu zaman azımsandığı yadsınmaz bir gerçek. Gerçek anlamda bir endüstri oluştuğunda tasarımcının da iş gücüne layık bir saygınlığa ve kazanca sahip olabileceğini umut ediyorum.” (Özdoğan, 2015)

6. Gelişen teknolojik koşulları dikkate aldığımızda, kitap kapakları tasarımlarının dünüyle bugünü arasında neler değişti, sizin gördüğünüz nasıl farklar var?

“Dijital olanakların yaratıcılığın sınırlarını genişlettiğini, görsel okuma olanaklarını da zenginleştirdiğini düşünüyorum. Bu noktada el emeğinin ortadan kalkması gibi bir yazıklanma duygum yok.” (Özdoğan, 2015)

7. Kitap aynı zamanda para karşılığı alınıp satılan bir nesne, çeşitli kişiler ve kurumlar bu denge üzerinden hareket etmek zorunda. Buradan hareketle kitap ve kitap kapağı tasarlamının kitabın daha fazla okura ulaşmasını sağlamak kısmında yayıncıların rolü sizce ne?

“Kitabı bir satış nesnesi olarak cazip kılacak en önemli şeyin, yazarların kişisel duruşları dışında, reklam kampanyalarına da her zaman yön veren ve kitap konusunda her daim görünür olan kapak (tasarımcı) ve arka kapak yazısı (editör) olduğunu düşünüyorum.” (Özdoğan, 2015)

Şekil 4.5: G Yayınevi, kitap kapakları

4.6. Birhan Keskin

1. Kitap kapağı tasarımına başlarken ilk soru ne olmalı, size ne sorulmalı?

“Yazar ve yayınevinin ortak paydasının ne olduğu sorulmalı sanırım.

Tırnak içinde “ağırbaşlı” bir yayınevi çizgisi ile tırnak içinde “delidolu” bir yazar/eser biraraya geldiğinde ortak paydanın “ne” olduğu sorusuyla başlanabilir mesela. Bu ilk aklıma gelen. Ancak yazarın edebi kimliği ile yayınevinin ortaklaşp ortaklaşmadığı da bir ilk soru olabilir. Demem o ki ilk sorular çoğaltılabilir.” (Keskin, 2015)

2. Sizce bir tasarımcı, yayınevine, şaire/yazara ve okuyucuya karşı sorumluluğu çerçevesinden baktığında nasıl bir denge gözetmeli?

“Burada en zor iş sanırım tasarımcının. Yayınevi kendi gustosuna ve genel şablonuna uygunluk isteyecek; yazar kendi eserine ve duruşuna uygun bir kapak isteyecek, tasarımcı da kendi kapağını yaratmak isteyecek. Bu üç bacağın / (sacayağı) yere tam oturması lazım. Yoksa dingildeyecek. Her iki tarafın da isteklerine bakmalı tasarımcı, ama sonunda yine de kendi kapağını yapabilmeli. Bu durumda tasarımcının işi en zoru, ama tasarımcının özgürlüğünden yanayım.” (Keskin, 2015)

3. Bir şair olarak, tasarım aşamasında bir kitabın kapağına karar verirken, sizin, tasarımcının, yayınevinin kriterleri arasında nasıl bir denge gözetiyorsunuz? Doğrudan tasarımcı veya doğrudan yayıneviyle çalışmak arasındaki fark nedir sizce?

“Ben açıkçası kendi kapak anlayışımı yayınevime dayatmadım. Şiir dizisi için genel olarak kullandıkları bir form var. Ve bu formdan yola çıkan sade kapaklar yapıldı. Ama zaten şiir kitabı kapağı için ben de son derece yalın olunmalı diye düşünüyorum. Ama bunu söylerken daha, içimde bir kuşku da uyanıyor, bu bize ezberletilen bir algı mı acaba?! Bir de tabii benim kapak meselesine sadece şair olarak baktığım da söylenemez. Sonuçta ben bir dönem yayıncılık işinde çalışmış biri olarak da bakıyorum kapak meselesine.” (Keskin, 2015)

“Doğrudan tasarımcı ile çalışan çok az yazar/şair vardır bizde. Kapak konusu genelde yayınevinin (ve yayınevinde çalışan grafikerlerin) işidir. Ve açıkçası her kitap için büyük bir özen gösterilmediğini de hepimiz biliriz.” (Keskin, 2015)

4. Başarılı bulduğunuz kitap/kapak tasarımlarının ortak noktası nedir?

“Bu bir gusto meselesi aslında. “Başarılı” “Güzel” “İyi” kapak nedir sorusunun cevabı herkes için farklı olabilir. Ben son derece yalın, sakın, dengeli kapakları severim. Tartımı sağlam tipografik kapakları severim. Mesela çin alfabesi ile yazıyor olsaydık müthiş tipografik kapaklar yapardık diye düşündüğüm olmuştur. Latin alfabesi ne yazık ki çin alfabesi kadar görsel estetik sunmuyor bize! Görsel/fotoğraf vb kullanılan kapaklardan çok hoşlandığım söylenemez. Ama bunun da iyisini yapanlar var. Sonuçta kapak bize bir kitabı anlatmaz. Ama kitapla ilgili bir çağrışım alanı yaratabilir yine de. Ama bu noktada başka bir soru daha sorulabilir. Kapak ille de kitaba dair çağrışım yapmak zorunda mıdır? Bu da tartışmalı bir konudur. Bana kalırsa az da olsa kitabı merak ettiren bir yanı olmalı bir kapağın. Bunu başaran kapak bence iyi bir kapaktır. Bizdeki yayıncılığa gelirsek: Görsel malzeme bizdeki yayıncı için en kestirme yoldur, en kolay yoludur kapak yapmanın. Bir görsel detay, mesela bir fotoğraf, kadrajlarınız üstüne de bir isim, kitap adı ve logo yerleştirirsiniz. İşte size kapak!” (Keskin, 2015)

5. Türkiye’deki kitap kapaklarını, komşularıyla ve batı ülkeleriyle kıyasladığınızda nasıl buluyorsunuz?

“Bir önceki cevabımdan devamla söyleyeyim. Bence son derece kötü, iyi gibi gördüklerimizin bile bana göre vasatı geçmediği bir durum var bizde. Kitap sayıları sürekli artıyor ve yayınevleri artık bir endüstri haline geldi sayılır ama kapak meselesine henüz gelemedik.” (Keskin, 2015)

6. Gelişen teknolojik koşulları dikkate aldığımızda, kitap kapakları tasarımlarının dünüyle bugünü arasında neler değişti, sizin gördüğünüz nasıl farklar var?

“Eskilerden hatırladığım kapaklar var. Bütün aşamaları elle yapılan kapaklar. Bazıları eksikli hatalı bile olsa bugünden baktığımda bir tadı var yine de o kapakların. Naif, kusurlu ama o günün imkanları dahilinde yine de özenilmiş kapaklar. Örnek olarak buraya 1954 baskısı Unamuno’nun Yaman Adam kitabının

kapağını ekleyeceğim, Varlık yayınlarından. Bir desen çalışması üstüne kitap adı etiketlenmiş. Kusurları var, ama yine de bir tadı var. Mesela burada bir parantez açıp şunu eklemek isterim. Desen duygusu varmış bir zamanlar, şimdi yok gibi!” (Keskin, 2015)

“Bugün kapakla uğraşanlar için çok fazla dijital imkanlar var. Ama çok nadir bir kapağı seviyorum. Çok uzak değil, henüz seksenlerin sonunda bile pikaj sözcüğü vardı yayıncılıkta. Bugün ne kadar uzak.” (Keskin, 2015)

7. Kitap aynı zamanda para karşılığı alınıp satılan bir nesne, çeşitli kişiler ve kurumlar bu denge üzerinden hareket etmek zorunda. Buradan hareketle kitap ve kitap kapağı tasarlamının kitabın daha fazla okura ulaşmasını sağlamak kısmında yayıncıların rolü sizce ne?

“Kitap her zaman para karşılığı satılan bir nesne. Ama belki şu nüans var. Çokluğun içinde kıymeti azalan da bir nesne. Bir nesne ne kadar nadir olursa kıymeti o kadar çok. Ticari denge ne olursa olsun. Kitabın kendisi bir bütün olarak, kapağı da dahil, kıymetli tutulması gerekli. Dünyanın bazı yayınevleri, bazı okurları için bazı kitaplarını özel baskı ve kapaklarla okuruna sunuyor. Daha pahalı daha özenli ve şık baskı ve kapaklarla. Kitabı bir koleksiyon nesnesi haline getirerek. Mesela eskiden çoğumuz bir kitabı okuduğumuzda kitaplığımızda saklardık. Şimdi her okuduğumuzu kitaplığımızda saklayamıyoruz. Çünkü buna yaşadığımız mekanlar elvermiyor. Ama seçerek de olsa sakladığımız kitaplar var hepimizin. Mesela Faber koleksiyonerleri için şairlerinin ve yazarlarının özel baskılarını hardcover olarak yapıyor. Böyle bir dizisi var. Bir kitap 50 pound ama ben almak isterim. Görmeni isterim o hardcover kapakların dizaynını. İç sıvama kağıdı bile çok güzel. İnsanın kitaba olan sevgisini de hatırlatan bir yanı var.” (Keskin, 2015)

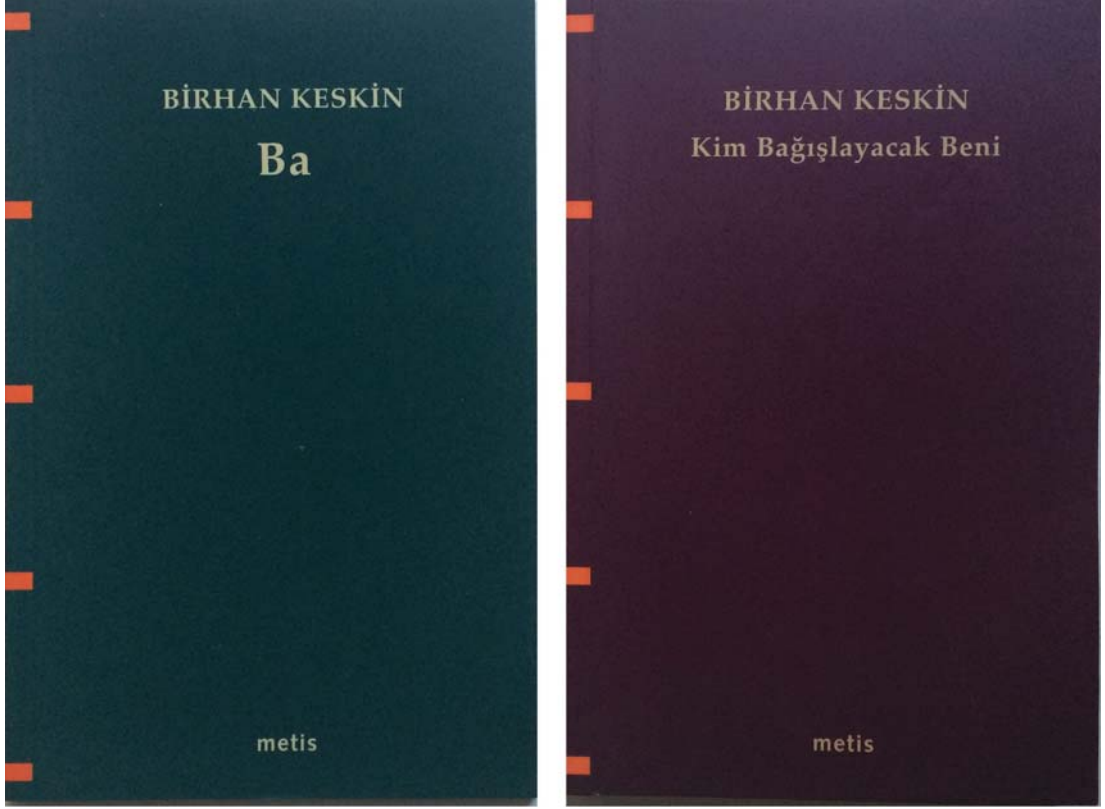

Şekil 4.6: İyi Şeyler Yayınevi, kitap kapakları

8. Tasarım, yeni bir okur profili yaratabilir mi sizce? Kitap okuma alışkanlığı olmayan biri kapağından etkilendiği bir kitabı satın alıp okur mu, yoksa o kitap senelerce okunmayı mı bekler?

“Okurluk başka bir şey. İyi bir kapak tasarımı ile tetiklenecek bir şey değil. Okur olmak ta çocukluktan itibaren eğitimle, alışkanlıklar edindirmeyle ilgili ve daha pek çok başka faktörlerle ilgili. Tasarım yeni bir okur yaratmasa da var olan okura daha iyisini daha estetik daha yaratıcı ve kaliteli şeyler sunsun bu bize yeter. Ben çok iyi biliyorum ki Türkiyede çok iyi tasarımcılar var, ama biz onları yayın dünyasında göremiyoruz. Başka sektörlerde çalışıyorlar. Yani kitap kapaklarımızın vasatlığı ve kötülüğü tasarımcıların günahı değil, yayınevi işletenlerin meselesi. Tam burada mesela bir dönem çeviri şiir kitabı yayınlayan “İyi Şeyler”i hatırlatmak isterim. Her kitap için özel bir kapak tasarımı yapmışlardı. Türkiye ortalaması içinde iyi şeylerdi onlar. Müthiş değillerdi belki ama iyi şeylerdi. Bir özen durumu vardı.” (Keskin, 2015)

Şekil 4.7: Birhan Keskin'in Şiir Kitaplarının Kapakları, Metis Yayınevi.

9. Son olarak eklemek istedikleriniz...

“Çok daha iyi tasarımlı kitap kapaklarında görüşmek üzere. Dilerim bir gün benim kitaplarımı sen tasarlarsın.” (Keskin, 2015)

SONUÇ

Bu tezin toplam konuları, sırasıyla Türkiye'deki Kitap Kapağı tasarım anlayışının, ilk yayıncılık örneklerinden başlayarak, çağdaş kitap kapaklarına kadar kısa tarihi, ardından Türkiye'deki kitap tasarımı sürecine önemli katkılar sunmuş Grafik Tasarımcı, Yazar ve Yayınevi yöneticilerinin yayınlanmış makale ve röportajları üzerinden konu hakkındaki görüşleri ve son olarak Grafik Tasarımcılar, Yazarlar ve Yayınevi yöneticilerine aynı sorularla yapılmış güncel röportajlar olarak ele alınmıştır.

Bu tezde, kitap kapağı tasarım süreci, yazarın kitabını oluştururken onun biçimi ve iç yapısı hakkındaki düşünceleri, tasarımcının bu fikri ve mesajı alıp kapak ve grafik iletişim ilişkisi içinde görselleştirmesi, yayınevinin tasarım sürecindeki kurumsal ve ticari beklentisi yönlerinden incelendi.

Sonuç olarak, Grafik Tasarımcı, Yazar, Yayınevi ve Okuyucu arasında köprü kuran kişidir. Bu araştırmada, tasarımcının görev tanımı, yazar ve yayınevinin subjektif bakış açılarına göre değişiklik göstermektedir. Ancak net olarak görülmüştür ki, yazarlar ile tasarımcıların konuya bakışları birbirine daha yakınken, tasarımcılar ile yayınevi yöneticilerinin konuya bakışları tezatlık göstermektedir.

Bu araştırmanın sonucunda, Grafik Tasarımcılar açısından kitap; içeriği, boyutu, sayfa düzeni, cildi, seçilen kağıdın cinsi ve yapısı gibi özelliklerin bir bütün olarak ele alınmasını gerektiren bir üründür.

Tasarımcılar için, tasarlanan nesne 'kitap kapağı' değil, kitabın kendisi olmalıdır. Kitap kapağının kitabın bütününden ayrı düşünülmemesi gerektiğine vurgu yapıldığı tespit edilmiştir. Yazarın, metin ve görüntü arasında kurduğu mesaj ilişkisinin bir benzerini, tasarımcı kitapta kullanacağı tipografi, illüstrasyon ve fotoğraf arasında kurarak, ortaya çıkacak ürün ile verilmek istenen mesajı görsel dile

taşıma işini üstlendiği görülmektedir. Yayınevlerinin, şirket bütçeleri içerisinde kitap tasarımının mali bir yük olmadığı, tam tersine yayımlanan kitap için yapılan tasarımın olmazsa olmaz bir ihtiyaç olduğu bu araştırma ile ortaya çıkmıştır.

Yazarların birleştiği ortak nokta, eserlerinin bir nevi giysisi olan kitap kapaklarının, eser içeriğinden bağımsız veya taşıdığı mesajın önüne geçecek şekilde tasarlanmaması gerektiğidir. Yazarlar iyi bir kitap kapağı için; içeriği iyi yansıtacak, sade, okuyucuyu yanlış yönlendirmeyecek bir düzenlemenin önemine dikkat çekmişlerdir. Birlikte çalışmak istedikleri Grafik Tasarımcı, öncelikle iyi bir okuyucu olmalı, gelişmiş bir sezgi ile birleştirebileceği kültür ve bilgi birikimine sahip olmalıdır. Sadece görsel kavramlarla tasarlanmış bir kitap başarılı bir kitap olarak değerlendirilemez. Kitap kapağına özgünlüğü getiren, tasarımcısının konuya olan hakimiyetini kapakta yansıtabilmesidir.

Yayınevi yöneticileri ise, ‘güzel’ ve ‘doğru’ kitap kapağını tanımlarken kitaplarını bastıkları yazara ve okuyucularına karşı sorumlulukları, ekonomik ve teknolojik açıdan da yayınevine sağlayacağı fayda üzerinde durmuşlardır. Maalesef ‘Kitap Tasarımı’ fikrinden oldukça uzak, tasarımı tasarruf edilecek, lüks harcama kalemi olarak gören yayınevi anlayışı bugün bile sürmektedir. Bunun getirdiği ‘kendi kapaklarımı ben yaparım’ anlayışı da henüz bitmemiştir.

Elbette bir yayınevi kendi kitaplarını en iyi tanıyandır. Ayrıca bir yayın yönetmenin tasarım konusunda doğru bilgi ve tecrübeye sahip olması birlikte çalıştığı tasarımcıya konfor sağlayabilir, ancak yayınevini doğru tanıtmak, tasarımcıya ihtiyacı olan serbestliği tanımak yerine, bir kitap kapağının nasıl olması gerektiği tarifleyip, kesin kurallar ve tasarım ilkeleri koyan yayınevi yöneticilerinin sayısı hiç de azımsanacak sayıda değildir, bu yaklaşım, abartılı bir benzetme ile, ‘doktora tedaviyi tarif eden, hatta reçete yazan hasta yakını’ durumunun bir benzeri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Buna karşılık sayıları az olsa da, günümüz iletişim ve markalar arası rekabetin yoğun olduğu bu çağda, kurumlarını, yazarlarıyla farklı bir yere taşımak, seçtikleri kitap kapağı anlayışıyla, binlerce başka kitap arasında ‘görünür, güvenilir ve tercih edilir marka’ hale gelmenin önemine inanan yayınevlerinin varlığı sevindiricidir.

Ortak amaç; bir kitabı diğerinden ayrı kılan sadece o kitaba özgü bir kişiliğe ulaştırmaktır. Bunu sağlarken, yazarın, yayınevinin kriterlerini gözönünde tutmak, doğru, akılda kalıcı bir mesajla okuyuculara ve kitlelere ulaşmak, tüm tarafların fayda sağlayacağı sonuçları almak esastır.

Son söz; Kitaplar hayatı güzelleştirirler, iyi tasarlanmış bir kitap hayatı daha da güzelleştirir.

KAYNAKLAR

Becer, E. (2013), *İletişim ve Grafik Tasarım*, (9.Baskı) Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, Sayfa: 112-113- 239

Tansuğ, S. (1991), *Çağdaş Türk Sanatı*, (2.Baskı) İstanbul: Remzi Kitabevi, Sayfa: 332-337

Tunalı, İ. (2012), *Tasarım Felsefesi*, (4.Baskı) İstanbul: Yapı-Endüstri Merkezi, YEM Yayın, Sayfa: 62

Maden, S. (1983), *Gösteri Dergisi*, Haziran 1983, Sayı:31, Sayfa: 36

Ulusel, M. (2003), Tasarımcı komple bir atlettir. *Picus Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi* Sayı:4 , Sayfa: 41

Erkmen, B. (2003), Biz Neye Kitap Deriz? *Picus Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi* Sayı:4 / 2003 Sayfa: 38-39

Mısırlıoğlu, H. (2003), Yazarın bilinçaltında yalın bir kitap yatar. *Picus Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi* Sayı:4 / 2003 Sayfa: 40

Karol, E. *Marketing Türkiye Dergisi*, "Tasarım" eki, 15 Şubat 2014, Sayfa:54

Mungan, M. (2002), *Milliyet Kültür Sanat*, Hayat Atölyesi, Pınar Kazma'nın Kitap Kapakları, Sayfa: 8

Mungan, M. (2009), *Hayat Atölyesi*, (2. Baskı) İstanbul: Metis Yayınları, Sayfa: 136-176

Batur E. (1997), *İki Deniz Arası Siyah Topraklar*, (1. Baskı) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, Sayfa: 218

Özgüven, F. (2003), Tasarım konusunda ne düşünüyorlar? *Picus Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi* Sayı:4, Sayfa: 44

Ada, S. (2003), Tasarım konusunda ne düşünüyorlar? *Picus Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi* Sayı:4, Sayfa: 44

Röportajlar

Mısırlıoğlu, H.– Grafik Tasarımcı - (02 Mart 2015). “*Grafik Tasarımcılar, Yazarlar ve Yayınevleri Ekseninde Türkiye’ de Kitap Kapağı Tasarımları*” konulu görüşme. İstanbul.

Tuncay, H.– Grafik Tasarımcı - (08 Mart 2015). “*Grafik Tasarımcılar, Yazarlar ve Yayınevleri Ekseninde Türkiye’ de Kitap Kapağı Tasarımları*” konulu görüşme. İstanbul.

Ataoglu, U.– Grafik Tasarımcı - (08 Mart 2015). “*Grafik Tasarımcılar, Yazarlar ve Yayınevleri Ekseninde Türkiye’ de Kitap Kapağı Tasarımları*” konulu görüşme. İstanbul.

Sökmen, S.– Metis Yayınevi Sahibi - (21 Mart 2015). “*Grafik Tasarımcılar, Yazarlar ve Yayınevleri Ekseninde Türkiye’ de Kitap Kapağı Tasarımları*” konulu görüşme. İstanbul.

Özdoğan, E. G Yayınevi Sahibi - 24 Mart 2015). “*Grafik Tasarımcılar, Yazarlar ve Yayınevleri Ekseninde Türkiye’ de Kitap Kapağı Tasarımları*” konulu görüşme. İstanbul.

Keskin, B. Şair–Yazar - (04 Nisan 2015). “*Grafik Tasarımcılar, Yazarlar ve Yayınevleri Ekseninde Türkiye’ de Kitap Kapağı Tasarımları*” konulu görüşme. İstanbul.

İnternet:

Elektronik Makale ve Yayınlar

Doğan, A.N. (2009). Türkiye'de Yayıncılık -Osmanlı Devleti'nde Kitap Yayıncılığı, Milliyet Blog Kültür Sanat, Erişim Tarihi: 7 Ağustos 2009, <http://blog.milliyet.com.tr/turkiye-de-yayincilik---osmanli-devleti-nde-kitap-yayinciligi/Blog/?BlogNo=195709> .

Ulusel, M. (2008). Kitabı Sevdirmek, Radikal, Erişim Tarihi: 15 Şubat 2008, http://www.radikal.com.tr/ek_haber.php?ek=ktp&haberno=7333 .

Ulusel, M. (2008), Kitap Sevirme Mevzuları, Radikal Kitap, Erişim Tarihi: 22 Şubat 2008, http://www.radikal.com.tr/ek_haber.php?ek=ktp&haberno=7353 .

Börekçi, G. (2011). Bülent Erkmen: “İyi kitap kapağı çok kitap okunan ülkelerde yapılır” Erişim Tarihi: 19Ağustos 2011 <http://egoistokur.com/bulent-erkmen-iyi-kitap-kapagi-cok-kitap-okunan-ulkelerde-yapilir/>

Tatlıpınar, E. (2012). Bülent Erkmen’le Röportaj: Bir tasarım ustasının sırları, Akşam Gazetesi, Erişim Tarihi: 01 Nisan 2012 <http://www.aksam.com.tr/pazar/bir-tasarim-ustasinin-sirlari--107988h/haber-107988>

Aktug, E. (2007). Bülent Erkmen: “Tasarımın Püf Noktası Dinlendirmek”, Radikal Gazetesi, Erişim Tarihi: 10 Nisan 2007, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=217979>.

Mungan, M. (2002), Hayat Atölyesi, Erişim Tarihi: 4 Ağustos 2002 <http://www.milliyet.com.tr/2002/08/04/sanat/yazmungan.html>

Andaç, F. (2015). Kitap Tasarımı 1: Kapak / Arka Kapak Yazıları, Edebiyathaber.net, Erişim Tarihi: 7 Nisan 2015, <http://www.edebiyathaber.net/kitap-tasarimi-1-kapak-arka-kapak-yazilari-feridun-andac/>

Öğdül, R. (2011). Kitap Kapakları Ne Anlatır Bize?, Birgün Gazetesi, Erişim Tarihi: 3 Aralık 2011, <http://rahmiogdulbirgun.blogspot.com.tr/2011/12/kitap-kapaklari-ne-anlatir-bize.html>

Gümüş, S. (2013). Önemli Sorunlarımızdan: Kitap Kapakları, Notosoloji, Erişim Tarihi: 13 Eylül 2013, <http://www.notosoloji.com/onemli-sorunlarimizdan-kitap-kapaklari/>

Gümüş, S. (2013). Kitap kapaklarını niçin önemsemeliyiz?, Radikal Kitap, Erişim Tarihi: 2 Ekim 2013, <http://kitap.radikal.com.tr/makale/haber/kitap-kapaklarini-nicin-onemsemeliyiz-373612>

Yazarsız Alıntılar

Kültür ve Turizm Bakanlığı, (2015). Mütferrika Matbaasında Basılan Kitapların Tasarım Özellikleri, Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2015, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/TR,80290/mutferrika-matbaasinda-basilan-kitaplarin-tasarim-ozel-.html>.

Kültür ve Turizm Bakanlığı, (2015). Türkiye'de Çağdaş Grafik Tasarıma Toplu Bakış, Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2015, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/TR,80298/turkiyede-cagdas-grafik-tasarima-toplu-bakis.html>.

ÖZGEÇMİŞ

Pınar Kazma, 1972 yılında İstanbul'da doğdu.

1990 yılında kazandığı, Mimar Sinan Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü'nde okudu, 1991'de tekrar kazandığı Mimar Sinan Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Grafik Tasarım Bölümü'nden 1995 yılında mezun oldu.

Sanat Yönetmeni olarak Grey İstanbul, Saatchi & Saatchi İstanbul, Alice BBDO İstanbul reklam ajanslarında görev yaptı. Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık'ta yine Sanat Yönetmeni olarak. Ajans Ultra'da 5 yıl süreyle Yardımcı Yaratıcı Yönetmen ve 4 yıl süreyle Brand the Bliss reklam ajansında Yaratıcı Yönetmen olarak görev aldı.

Türkiye'de ve yurtdışında Print, Kristal Elma ve Kırmızı gibi yarışmalarda reklam ve tasarım ödülleri kazandı, tasarım yarışmalarında jüri üyeliği yaptı.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık bünyesinde ve serbest tasarımcı olarak 1000' den fazla kitap kapağı tasarlanmış ve Epsilon, Picus, Metis, Goa gibi yayınevleri için 100' den fazla kitap tasarımı yapmıştır.

Halen, çeşitli yayınevleri ve yazarlar için kitap tasarımları yapmaktadır.